Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 7 ИЮЛЬ, 1987 ШУ. ★ № 81 (7427). ★ Мах 3 кеп.

ПЕРЕСТРОЙКА СИХЪЕ, КІОАРГЬЕ

Укх деношка хилар КПСС Центральни Комитета аргІанара Пленум. Пленумо дийцар «Экономикана доалдара овлангара перестройка ечарча парте декхарех» дола доШ. Цу хьакъехьа доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Перестройка цхьайола политически итогаш яьй доклада тІа, цун хІанзарча этапа керттера декхараш белгалдавд. Массе оагІорахьара а кІоарга а техкай цун лоархІамегІйола звено — экономически доалдара радикальни реформа, из янза ярг ца хилар а цун маІан а ,цун социальни оагІонаш.

Социально-экономически дегІаухилга сихдара, перестройка яра тІаберзабаь бола ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума, КПСС XXVII съезда никъ леррагІа чакхбаккхаро кІоаргга воздействи ю советски общества вахара дерригача доакъошта .Цунна демократизаци яра доккха хІама хилар КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленумах. Советски халкъо йизза хьаллаьцар перестройка, дегІаахар сихдара процесс ,хІаьта цунна хьинарегІа юкъе а дахар, хьахинна яьнна проблемаш хьем ца беш къоастаяра тІехьа да из.

Къахьегамцара, шоай производственни декхараш кхоачашдарцара наьха гІулакх,хувцадалар — экономике хулаш латтача процессий политически мах бара керттердар. ХІаьта из дукхагІча даькъе дувзаденна да парте никъ къахьегамхоша хьаллацарца, хІаьта ишта экономика дукхагІдола доакъош боахам лелабара кердача методашка (йиззача хозрасчета тІа, шоаш-шоашта финансировани ярга), болх вІаштІехьбаккхара прогрессивни формашка довларца, керттерча даькъе коллективни подряда тІа а довлаш.

Из дерриг — экономически хьокхамашта беркате хилар.

Къахьегама овсарле лакхъяра темпаш айелар. Укх тІехьарча шин шера цхьайтталагІча пятилетке хІара шера юкъера лаьрхІача хьокхамел промышленносте а гІишлош еча а, 1,3-зза лакхъелар уж, юрта боахаме — 2-зза, машинаькъа транспорта тІа — 3-зза. 1985—1986 шерашка юкъера лаьрхІача промышлении производства темпаш 4,4 процент йоккхагІа хилар, юрта боахаме — 3 процент.

ЧІоагІъяьча пхе шера планал совгІа социальни сфера материальни базана хьожаду 40 миллиард сом гаргга. Укх шера социальни сфера дегІайоалаяра хьожаеча капитальни вложеней темпаш, беррнгача халкъа боахама хьожаьрел, 3-зза дукхагІа я.

Юрта боахама гІулакхаш а тоалуш доагІа. 1984 шера даьккхачул 37 миллион тони дукхагІа даьккхад ялат, дулх (урс хьекхачул тІехьагІа) — 1 миллион тони, шура — 4,3 миллион тони, фуаш — 4,2 миллиард.

Цунца цхьана революцвонни хувцамаш ду вІашдухьалений хьалашка, къаьначунца , лерттІа доацачунца, бюрократизмаца къовсам а лоаттабеш.

Хьалхарча плане отт, белгалдаьккхад КПСС ЦК Генеральни секретара доклада тІа, цхьан оагІорахьа, эргадовларо, творчествас, хІама хьакхоллача инициативас дІадехарштен вокх оагІорахьа — консерватизмана, инерцена, шоашта аьттув бола хІамаш лахаран юкъера вІашдухьаленаш.

Из вІашдухьале дІаяккхара эггара дикагІдола хІама — демократизм шерра дегІайоалаяр. Вай дІахьалашкахьа ухалга юхатеттача доалдара командно-административни формашта меттел лелае еза демократически формаш, хІаьта духхьал уж мара яц общество геттара сиха дІахьалхашкахьа югаргьяраш.

ХІанзчул тІехьагІа дукха хІама де дезаргда общества, коллектива, хІара сага хьашташта гармонизаци яра, къахьегаме а рузкъа дІа-юха декъача а нийслу вІашдухьаленаш ,уравниловка а иждивенчества а тенденцеш дІаяхара.

Чоалхане хІамаш, халонаш, духьаленаш нийслой а, перестройкас идейнни моральнии котало яьккхай, из шерлуш а кІоарглуш а латт. Перестройка хьалхарча юкъига тІа латт болхлой класс, хІаьта из цо толам баккхара керттера а да. ТІа-тІа низ болаш латт Сийлахьбоккхача Октябра 70 шу дизара сийна яьржача яхьага.

Цунца цхьана, чІоагтІа низ тІаухийте а, дукххача моттигашка перестройка хІанз а дІакхаьчаяц. Унзара тенденци гучаьлинай — обществе дІаржаш латтача уйлаел цхьайола партийни организацеш тІехьаюсаш хилар. Факташ я,мохк дегІабоалабара докхийча дешаех тІанийя лоархІаме решенеш кхоачашъелга мело лелаш, уж йизза кхоачаш ца еш. Хано дІадехачул шортигагІа лел центральни ведомствашта перестройка елга. Практически кІезига хІама ду наьха эггара чоалхазагІа дола хьашташ кхоачашдара.

Цигара хьадоагІаш да гІулакхий лоаттама, хьахинна яьнна проблемаш хаьдда къоастаяра, перестройка лелама хьалхара коммунистий, партийни, советски, боахама органий кулгалхой бехктокхам айбанза барг ца хилар.

Шеко яц, перестройка — йІаьххача ханара политика. Советски общество кердача мулашка кхоачаяра декхар цу сахьате кхоачашдулургдолашдац. Бакъда, иштта шеко йоацаш да перестройка еча мелал е йиш ца хилар, дІахьалхашкахьа ухилга сихдара юкъарча стратегаца из органически ювзаенна хилар. Перестройка елга сихдар (ха хьежаш), дІахьалхашкахьа ухилга сихдар духьа гІулакхаш эргадахар — иштта я вай деной реальни диалектика.

ХІанз хьалхарча плане увтт, шоаш кхоачашдича наьха къахьегамо, вахара, быта хьалаш ионагІо тоадергдола, морально-духовни атмосфера унахцІенагІа хулийтаргйола декхараш. Дувцар хьалхарча даькъе да кхачан а жилищни а проблемаш къоастаярах, халкъа эшача товарех а наха деча гІулакхех а потребительски рынкерча хьалах. Дисциплина а порядок а чІоагІъярах, маларашн меларцен алкоголизмацен лоаттабу къовсам чІоагІбарах.

Демократи шерлуш а кІоарглуш а латт. УнахцІенача кІийлен тІа йодаш латт мехка гласноста, критика а самокритика а процесс, из геттара боккха лоархІам болаш да перестройка принципаш тІа общества дерригa нилаш кхотадара, халкъа хьаштий духьа прогрессивни хувцамаш дара. Цхьабакъда, гласность, демократизм дегІаухилга атта лелац, хІаьта цхьайолча моттигашка хала дІадода из, ира ситуацеш хьа а хулаш. Моттигаш нийслу цхьан группа ахбакъдолчунца, амбицешца къовсам лоаттабара кеп а увттаеш, кхыча группа ахбакъдар, амбицеш хьалувца гІерташ. Цу тайпара хІамаш вайна нийслу массови информаце средствашка, литературе а искуссвте а, Іилманхошта юкъе.

Шерлуш латтача демократе хьалашка болх бе Іомаяла еза центрера а моттигашкара а ерриrа партийни, советски, боахама органаш, кулгалду кадраш. Из де Іомалулга тІехьадаккха йиш йолаш дац. ТІатеІа а хІанзе а Іомадала деза из де. Вай халкъ — политически а практически а демократена тІехьа да.

Перестройка эггара лоархІамегІйола звено — экономически доал дара реформа.

Экономически стагнаци хьахиналга хьахойтача боаранга дІакхаьчар 70—80-ча шерашка экономически дегІаахара темпаш. Халкъа боахаме финансови халонаш тІа-тІа дукхагІа хулар. Дикал а эффективность а айяра йола экономически стимулаш пайдана йоацача дІакхаьчар гІулакх, маьхаш лакхдалара а цхьайолча кхыча негативни процессай а (машиностроени тесса йитара, продукци дика ца хилара, дефицита) кІийле хьахилар. Вай — хІаьта из эггара унзарагІа дар а да — Іилмен техникен дегІайоалаеча тІехьадиса даьлар.

Іилма-технически революци сихха дегІаухаш хиларо, халкъа боахам чІоагтІа чоалхане баларо, экстенсивни методаш йита а йита, интенсивиничарга, дукхалгара дикалга довла дезаш хиларо, социальни хьалий влияни чІоагІъе езаш, сага фактора лоархІам наьха санна айбе безаш хиларо ден повестка тІа оттадир боахама механизмана перестройка елга, цунна радикальни реформа елга, экономикана доал дара цаІ йола, эффективни, лелае атта йола система хьаелга.

Принципиальни даькъе реформа маІан а лостам а кхетабеш ба — социализм дукхагІа хилийтар, демократи дукхагІа хилийтар.

Из да балха моттиге, коллективе, обществе къахьегача сагах ше кизза да хетаргвола хьал Іалашде деза яхилга, хІана аьлча производства дай хилархи тарра дола къахьегамхой хьашт — эггара чІоагІагІа дола хьашт, вай дІахьалхашкахьа ухилга сихдара эггара чІоагІа бола низ. Из да пачхаьалкхен доалахьенца цхьана кооперацe, индивидуальни къахьегама бе-беча формаех хьинарегІа пайда эцилга.

Халкъа боахама централизованни планови кулгалделга, цун цхьаьцца йола звеньяш шоай лоІаме хулга, планомерность а товарно-ахчан отношенеш а хулга диалектически цхьана тардар; экономически дегІаухилга промежуточничарга даьккха бухсоццача, социальни мах баьча хьокхамашка даккхар, саг массе оагІорахьара дегІавоалавар; Іилма-технически прогрессах экономически дегІаахара керттера фактор яр; тешшаме болх беш йола затраташта духьалара механизм хьаяр—цу хІамаех латт экономически доалдара цаІ йола система.

Из система хьаяра дииза даргдоацар да кулгалдеча административни яраш а ца лелаеш, дерригача боарамашка дукхагІча даькъе экономически методаш леласлга, доал дара шерра демократизаци елга, сага фактора лоархІам ма могга айбелга.

Доал дара перестройка елга дІадолалу моттиг — экономика керттера звено—предприятеши объединении. Декхар латт, керттерча даькъе цу звенона аьттув болашагІдола экономически хьал хьакхолларах, цун бакъонаш дІачІоагІ а яь, цунца цхьана бехктокхам айбарах, хІаьта цу ларда тІа боахама доал дара лакхе мел латтача звеньяй балха тІа овлангара хувцамаш дарах.

Керттердар — предприятешта йоккхий бокъонаш ялар, йиззача боахама расчета кІийлен тІа уж бокъонца шоай лоІаме хулга Іалашдар.

Реальни общественни эшарашка хьежжа, предприяте ше оттаю продукци арахецара а цунна реализаци яра а план. Цун ларде хила деза иззал дикача а иззал дукхача а хаьддача продукцена пачхаьалкхен организацеша, хозрасчетни предприятеша, торгови организацеша деш дола заказ. Потребителий хьашташ дикагІа Іалашдара шоайла яхь лоаттаергйолча хьалашка оттае еза предприятеш.

Предприятеши объединенеши (хІаьта из принципиально лоархІаме да) самоокупаемостага а шоаш-шоашта финансировани ярга а йоах. Цу хана геттара боккха лоархІам болаш хул йІаьххача ханара стабильни нормативаш — пачхаьалкхен бюджете платежаш елга, кредитех йола проценташ, къахьегамах мах телара а социальни хьашташ Іалашдара а фондаш хьаелга.

Къахьегамхой инициативана шерра никъ хьабелла низ бола стимул я къахьегама коллективаш шоаш-шоашта доал де йовлар, из деча хана кулгалхой харжар а тІехьа, производство вІаштІехьъяккхара дерригa дешаш шоаш къестаду цар.

Йиззача хозрасчета , шоаш-шоашта финансировани яра а шоаш-шоашта доал дара а хьалашка кхыча тайпара хила деза экономикана централизованни доал делга.

Пачхьалкхен юкъара план декхарийла я мохк социально-экономически дегІаахара керттера приоритеташ а де лерхІараш а, структурни инвестиционнии политика, Іилма-технически прогресса лостамаш, Іилман, образовательни а культурни а потенциала, обороноспособность эшшача боараме лоаттаяра декхараш белгалде.

Экономикана доал дара еча перестройка лоархІаме даькъа да маьхаш увттадар а маьхий а — оптови, закупочни, розничии маьхашта а тарифашта а радикальни перестройка елга. Общественно-дІаяхийтанза яргйоацача затраташка хьежжа маьхаш хулга ма могга вІаштІехьдаккхар лоархІаме да.

Оптови маьхашта реформа яро халкъа боахамера гІулакхаш тоаде деза, производства эффективность айяра, ресурсашта кхоч бара, продукци дикагІа хилийтара эша хьалаш Іалашде деза. ХІаьта маьхех аьлча, уж хувцаро къахьегамхой белгталарча категорей вахара хьал тоадарга, социальни нийсхо йиззагІа чакхъяккхарга кхоачаде деза.

Маьхаш увттадара реформа ярца дувзаденна да экономикана материально-технически Іалашо еча системана перестройка елга. Цун керттера лостам — поставщикий а потребителий а духхьаларча бувзамашка санна, хозрасчетни оптови базашка гІолла а производства средствай оптови торговлега довлар. Пачхаьалкхен органашка дус оптови торговлена регулировани елга а цунна тІахьожам лоаттабелга а.

Боахама механизм эргаяккхара процесс чакхъяккха йиш яц радикальни финансово-кредитни реформа ца йича. Предприятешцара бюджета отношенеш нормативни кІийлен тІа яхара, продукци маьхалгъяьккхачул тІехьагІа мара доходаш е йиш ца хилийтара, халкъа боахама финансови гІулакхаш тоадара тІаерзаяь хила еза из.

Экономически доал дара цаІ йола система хьаяро дІадехаргда организационни структурашта а доал дара органий балха а перестройка елга.

Хьалхарча даькъе из доагІа экономика керттерча звенона — предприятештен объединенештен. ЛоархІаме да цар состав рациональни специализацеген кооперацеген хьежжа, эггара прогрессивнегІа йола техника а технологи а юкъейоалаяро эша хьалаш хьакхоллаш хилар. Цхьан организаце производства дерригa доакъош — прикладной тохкамаш даргара даьнна серийни производствага а технически обслуживанега а кхаччалца дараш вІашагІтоха деза. Из деча хана, кхетадеш ма хиллара, цунна лерттІа доал дулургда е дІчургдац теркал де деза. Из е вож продукци арахеца объединенеш монопольни хьал долаш хилийта йиш яц.

Отраслевой доал дарах, хьалхарча даькъе министерствах аьлча, уж тІехьаръяраш декхарийла я доакъой Іилма-технически а планово-экономически а штабаш хила, отрасло арахецача продукцеца халкъа боахама хьашташ кхоачашдара, производства технологи дунен боарамга дІакхоачаяра даькъе мехка хьалхашка жоп дала, отрасль дегІакхувлилга а эргаьякха тоаелга а, специализаци а кооперации а кІоаргъелга хьинаре леладе, шоай доалахьарча предприятешта экономически нормативаш, рычагаш а стимулаш а кийчъе.

Эггара чоалханегІа йола проблемаш — отраслашта юкъера яраш. Уж къоастаяра СССР Министрий Совете вІашагІа а ехка, болх беш я шоайла вІаши дувзаденнача доакъой халкъабоахама комплексашта а группашта а—Госагропром, Госстрой, машиностроенех йола Бюро, доагораэнергетически комплексана йола Бюро, Арахьаръэкономически комисси, социальни дегІаахара Бюро санна йола доал дара массазара системаш.

Шоай комплексаш дегІаахара, отраслашта юкъера проблемаш къоастаяра хьалхара жоп тергдолаш, правительства массазарча органех дика болх бе мегаргдола организацеш хьаелга чакхдаккха деза.

ЩенхаШтта тоаде дезаш да территориальни доал дар. Цу даькъе, хетаргахьа, регионаш дегІакхувлара комплексни планаш кийчъяра, цу территоре тІарча беррнгача экономически балха координаци яра Советий областной а краевой а исполкомашка производственно-экономически управленеш вІашагІъехкача нийса хургда.

Экономически доалдара даькъе еча перестройка социальни аспектех лаьрххІа дийцар М. С. Горбачева. Социальни, адамий проблемаш къестаеча вІалла ла йиш йолаш яц мелал, остаточни принцип оалар, иждивенчество.

Перестройка чакхъяккха йиш яц болх лерттІа вІаштІехьа ца баьккхача а партийно-политически Іалашо ца йича а.

Пленумо чІоагІъяьй, КПСС ЦК Политбюрос хьачуенна экономикана доалдара овлангара перестройка яра керттера положенеш. «Доал дара цаІ йола система хьаяра хьакъехьара принципиальни яраш санна, хаьдда йола установкаш а я цу положенешта юкъе. Цу даькъе дІахо болх бара партийни директива хиннай царех.

Пачхаьалкхен предприятех (объединенех) долча СССР Закона проект могаяьй.

ДукхагІча даькъе могаяьй доал дара централыш, республикански, моттигерча органий балха, планироване системана перестройка яра хьакъехьара соцамий проекташ, кхыйола нормативни акташ. ЦК Пленуме уж ювцар теркал а деш, уж тІаэцалга тІадиллад КПСС ЦК Политбюрон СССР Министрий Советан.

Перестройка яра тІаберзабаь КПСС ЦК Политбюрос бу политически а практически а болх могабир Пленумо, хІаьта цунна тІадиллар халкъа хьаштий, социализм чІоагІъяр, социалистически демократи кІоаргъяр духьа беш бола партийни съезда стратегически никъ леррагІа дІахохьолга. Цо тешам белар, вай обществе хьахинна яьнна экономически проблемаш ерригача партийни организацеша, беррнгача коммунисташа, ерригача кадраша хьинар шолхадаьккха кхоачашъергхиларах.

Пленуме белгалдаьккхар, экономически а бІарччача боахамана механизмана а доал дара перестройка елга хІанз керттера декхар долга, дІахьалхашкахьа ухилга сихдара стратеге толам боаккхилга цох тийша долга. Из чакхйоаккхилга — лоархІамегІдола парте юкъара, халкъа юкъара гІулакх, мехка дерригача вахара процесс кердаяккхарах дІакъоастаде йиш йоаца хІама, Октябра гІулакх ду нийса дІаходахьар.

ХІанз дІадоладаь хувцамаш деча хьалхарча юхьиге латта декхарийла я партийни организацеш. Союзни республикай компартей ЦК-аш, парте крайкомаш, обкомаш, горкомаш, райкомаш декхарийла я балха стиль эргаьккха тоаяра, юххьанцарча партийни организацеех, къахьегама коллективаех, общественни организацеех коттІортолга а еш, кулгалдара политически методаш юкъейоалаяра тІаберзабаь никъ леррагІа лелабе, гІулакхий хьала болчча тайпара а принципиально а мах бе, кердача бесса болх бе кадраш Іомае. Центральни экономически органий, министерствай а ведомствай а, предприятей а объединеней а партийни организацей балха тІа бехктокхами принципиальности лакхъяра хаьдда гІулакхаш чакхдаха.

КПСС ЦК Пленумо соцам баьб хьатІадоагІача шера 28 июне Москве, съездий Кремлевски Двореце Советски Союза Коммунистически парте XIX Ерригсоюзни конференци гулъе. Цига дувцаргда ер дешаш: КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъяра леламах, шийтталагІча пятилетка хьалхарча ах даькъан керттерча итогех а перестройка процесс кІоаргъяра хьакъехьарча партийни организацей декхарех а, партена а обществана а дІахо демократизаци яра де дезарех. КПСС Центральни Комитето партийни организацеш тІахьийхай лакхача идейно-политически а организационни а боараме, партийни мугІараш дІахо кхотадеш, парте а халкъа а цхьоагІо чІоагІъеш, мехка хулаш латтача революционни общественни хувцамий процесс кІоаргъеш КПСС Ерригсоюзни конференцена кийчо елга чакхдаккха.

Пленум чакхйоаллаше хилар цхьайттазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета ворхІлагІа сесси. «Мохк экономически дегІакхувлара хІанзарча этапе халкъа боахама доалдара перестройка ярах» доклад йир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела депутата Н. И. Рыжкова.

Сессе тІанийцар пачхаьалкхен предприятех (объединенех) дола СССР Закон, мехка халкъа боахама доал дара перестройка хьакъехьара кхыйола акташ.

Пачхаьалкхен вахара лоархІаме дешаш дерригача халкъо дувцарах дола СССР Закон, гражданий бокъонаш ІотеІаеш балхаш тІарча наха леладу нийса доаца гІулакхаш суде дувцийта дІачутелара порядках дола Закон тІанийцад. Уж ши Закон — вай социалистически демократи дегІакхувлара, шеръяра, кІоаргъяра наькъагІа баьккха лоархІама гІа.

Принципиальни, вай мехка а дунен социализма а кхелашта Іалальмате лоархІаме йола решенеш тІанийцай КПСС ЦК Пленумо, СССР Лакхехьарча Совета сессе. ХІанз декхар сенах латт аьлча, из латт уж решенеш коммунисташка, дерригача советски халкъага дІакхачийтарах, цу решенещца беча балха тІа хьалхе лелаярах а шеко йоацшаш уж кхоачашъярах а. Вайх хІаране, коммунисташа а парте боацараша а, кхоанен, перспективай уйла еча хана таханара декхараш кхоачашдара теркам тІабахийтарах. Пятилетка, геттара халача а лоархІамеча а цун шоллагІча шера, декхараш кхоачашдарах.

(1987 шера 2 июле арадаьннача «Правда» яхача газета тІара).

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СЕССИ

Торговлии общественни кхачен дикагІа хилийтара хьакъехьара Российски Федераце советскии боахамеи органий декхараш, харжархой наказашцара РСФСР халкъа депутатий Советий болх бувц цхьайттазлагІа хержача РСФСР Лакхехьарча Совета пхелагІча сессе. Из хьайийллай 6 июле Москве Йоккхача Кремлевски Двореце.

Депутаташеи хьаьшашеи тІоараш тохарца тІанийцар новкъостий М. С. Горбачев, В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, А. П. Бирюкова, А. И. Лукьянов, В. А. Медведев.

Торговлии общественни кхачен дикагІа хилийтара хьакъехьарча РСФСР советскии боахамеи органий декхарех доклад йир РСФСР Министрий Совета Председатела заместителa В. И. Казакова.

КПСС хІанзарча стратеге органически дакъа да хьинарера социальни политика, аьлар докладчика. Из гІулакх деш я дІахо а халкъа вахара хьал тоадара, наьха лакхлуш дола материальнии духовнии хьашташ кхы а дизза гІа кхоачашдара. Халкъа вахара хьал тоадара беча балха лоархІамеча лостамех цаІ ба тайп-тайпара дола товараш къахьегамхошта кхы а дукхагІа хилийтар. 1986 шера розничии товарооборот (дехка алкогольни малараш доацаш) 7,1 процент лакхъелар, тоаелар цун структура, кхачан доацача товарий дакъа боарама аханел тІех хилар. Кхаь даькъах цхьан даькъал совгІа кІезигагІа дехкар алкогольни малараш. Юртарча моттиге товарооборот кханал хьалха ювлаш дегІаухилга Іалашдаьд.

Цунца цхьана хІанзарча пятилетка цхьан шереи ах шереи розничии товарооборота беррига боарам 11 миллиард сома кхоачашбаьбац. Баха нах леткъ дукха товараш дохкаш дац, цар дикал лоха я, ледара дегІайоагІа торгови сеть, къаьстта юрта, лоха я гІулакх дара культура, яхаш. ХІанз а кхоачамболлаш пайда эцац потребительски кооперацe таронех.

Докладчико дІахо хоам бир общественни кхача буаш республика хІара шоллагІвола саг хиларах, хІаьта городашкеи болхлой поселкашкеи — бахача нахах 66 процент. Бакъда областех, краехи автономни республикехи аханахьа мара нормативашка хьежжа болхлой столовешка моттигаш Іалашъяьяц.

Товарийи деча гІулакхийи хьакъехьара советски наьха хьашташ кхоачашдара пачхаьалкхен системана лоархІаме тІакхета хІама хила еза къахьегама кооперативнии индивидуальнии формаш. Республике хІанзе а 1,5 эзар кооператив болх беш я общественни кхачан, бытовой гІулакх дечеи товараш хьадечеи.

Торговли дегІайоалаяра йола халкъа депутатий моттигерча Советий бокъонаш кердача лагІа тІа яьхай, аьнна белгалдаьккхар докладчика. Экономически кІийлен тІа планировани яра, товарооборот ресурсашца, бахача наьха ахчан доходашца, царна эшачун башхалонашца айхагІа ювзара эша реальни таронаш хилийтай.

Пренеш чакхъяьнначул тІехьагІа депутаташа дийцача деша хьакъехьара соцам тІанийцар. 7 июле РСФСР Лакхехьарча Совета сессе болх дІахо бергба.

(ТАСС).

ХІара хьайбана лаьрхІа 25 центнер доакъар единица Іалашъе дош деннад укх шера Грозненски района «Атагинский» совхоза кхаш леладераша. ХІаьта лаьрхІар кхоачашдара еррига таронаш оарцагІъяьха къахьегаш а ба. План 1400 тонн йолаш, хІанзле 900 тонн йол кийчъяьй доакъар Іалашдара лаьрххІа вІашагІъеллача шоллагІча механизированни отряда коллективо. Іалашдаь доакъар 1-чеи 2-чеи классагІа да.

СУРТА ТІА: механизатор А. Магомадов.

Л. АБДУРЗАКОВА сурт.

КІИ-МАРСА—ТЕШШАМЕ КИЙЧО

БЕХКТОКХАМЕ МУЛ

«Дошо ха» оал кІи-марсах. Нийса а оал, хІана аьлча кІи фийг мо дошо да цун хІара сахьат, хІара ди. Цу тІа юрта боахаме цхьаь цаІ кампани яц из санна лоаца.

— Хьалха хиннараШта тара хургъяц укх шерара кІимарса ха, — аьлар Назрановски РАПО председатела А. Я. Газднева. — Еррига тхоай опыт, техника, наьха низ, цар творчески хьаькъал дизза оарцагІдаккха дезаргда из дика чакхъяккхара. Ялат чуэцаш 83 комбайн хургъя.

Фу кийчо яьй кІи-марса?

...«Назрановский» совхоза машинни коа я боахаме мел йола комбайнаш. Комбайнераш а тоъал ба.

— БІаьстан юххье кийча ма ярий шун ялат чуийду комбайнаш, хІанз фу хилар? — хетт аз машиний коа заведующего Местоев Абукарага.

— ХІанз а я ераш-м кийча, — аьлар Абукара. — ХІаьта а кІезиг-дукха технически эргалонаш юкъеяхьа езаш да тхо акхарна, кхашкарча ялаташка хьежжа. Хиннавий хьо цига? — хетт цо.

— Хиннав.

— Нагахьа санна хьалха хиннача ялаташта лаьрхІа кийчъяьча тайпара оаха ераш кхашка йохийте, дукха чІибалаш увш хургда кІа, — аьлар Абукара. — ЧІоагІа лоха да ялаташ. Хьалха санна 10 сантиметр ча овланга а дуташ теда йиш йолаш дац уж. Лаьтта гІолла текхае езаргья ялат хьокхаш йола комбайна аппараташ. Цу гІулакха мотовилаш кийчъе еза. ХІанз ардакхий пІендаш а детташ, уж тоаеш доахк тхо. Цхьан-шин дийнахьа даргда комбайнашта уж теха. Цхьатарра араяргья еррига 28 комбайн.

Эггара йоккхагІа опыт йола механизатораш ховшаргба комбайнаш тІа. Царех ба Ажигов Хьажмурд. Оздоев Уматгири, Албогачиев Мухьмад, Торшхоев Хьусен, Амхадов Дауд, Торшхоев Махьмад-Сали, кхыбараш.

Ялат докъаде, цІенде кийча ба совхоза центральни хьатта болхлой. ТІеххьара дезинфекци еш боахкар складера болхлой цу дийнахьа.

— ДогІана кІала цхьа буртиг бутаргбац, — аьлар хьатта заведующе Вышегуров Махьмадгире.

Кхашка арабала кийча ба «40 лет Октября» яхача совхоза механизатораш а. Дукха ха я цар 26 комбайн тоаяь. ДІаьннай комбайнаш тІа ховшабе юрта гІолла нах лийха ха. ТІераваьннача когаметта комбайнаш тІа ховша кийча бола механизатораш а белгалбаьхаб. Виъ ва уж.

Юбилейни хьувкъам чуэцача хьинаре къахьега дош деннад дукххача комбайнераша. Царех ба укх шера ткъоалагІа хьувкъам чуэца гІоргбола Газиков Махьмад, Дзауров, Осман, Баркинхоев Ахьмад, Гаднев Борис, кхыбараш. Шоай сезонни нормаш 150—200 процент кхоачашъе лаьрхІад царех хІаране. Подрядни хьисапе болх беш хургья хьувкъам чуэца отряд.

РАПО чуйоагІаш мел йола организацеш, предприятеш хургья совхозашта ялат чуэцача гІо деш. Царех цхьаяраш йолча хилар тхо.

Шоай декхар дизза кхоачашде кийча ба района «Агроснаба» болхлой (заведующий И. М. Мальсагов). КІимарса юкъе мел яргйолча техникана эшаш йола оатхалаш Іалашъяьй цар, дІа-хьа лела бригада вІашагІъеллай.

Бакъда, районни ремонтно - технически предприяте эсала яьй кийчо кІи-марса. 60 автомашина я хІанз а кузоваш тоаянза. Ардакх яц, яхаш, леткъ цу предприяте кулгалхой.

Из хинна а Іац РТП кІимарсага кийча ца хилара бахьан. Огнетушителаш йоацаш кхай тІа ялийта йиш яц автомашинаш. Уж а укхаза йоацаш я. Хьувкъам чуэцача отрядашта технически гІулакхаш де, аьнна, пхи звено вІашагІъеллай предприяте. Бакъда, болх хьабе йиш йолаш яц уж. Сварочни балхашта эшаш дола кислород, электродаш, карбид яц.

Цхьаккха зІамига а йоккха а новкъарле юкъе хила йиш яц кІи-марса. Из-м, кхай тІа хьадергдар, аьнна, цхьаккха хІама дита йиш яц, нагахьа санна шоаш лаьрххІача тайпара 10—12 дийнахьа кІи-марс чакхбаккха ахархой дагабале. Цу тІа чуэца дезар а кІезига ялат дац — 7000 совгІа гектар.

М. КАРАЕВ.

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузаш

ЦХЬОАГІОН, ДОТТАГІАЛА,

Дика традици а хинна дІаэттад вай мехка тайп-тайпарча республикаша, областаша, городаша шоайла интернациональни бувзамаш леладар. Къаьстта гуш да из тахан —Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара цІей дезде вай кийчлуш долча хана.

Укх тІеххьарча хана вежарашха доттагІал хоттаденнад Нохч-ГІалгІайченнеи Воронежски областаи юкъе. Из хІара дийнахьа чІоагІлуши кІоарглуши доагІа.

Дукха да экономически социальнии даькъе воронежцашкара хьаэца. Къаьстта айхха бувзамаш да культурни сфере. Дукха ха йоаццаш Грозне а районашка а шоай говзал гойташ хилар «Воронежера мехкарий», «Шиннена шиъ тІатоха» яха ансамблаш.

Беза хьаьший бáь тІаийцар Нохч-ГІалгІайчено воронежски йоазонхой Е. Г. Новичихин, Е. Д. Люфанов, С. И. Никулин, В. В. Будаков, А. А. Ионкин. Уж хилар тайп-тайпарча районашка, къахьегама коллективашка, организацешка. Наьха дегашка дийшар цар говзаме поэтически мугІараш.

Вай республикера йоазонхой а хиннаб воронежски лаьтта хьоашалгІа баха. Цига кепатеха арахеца кийчдеш да Нохч-ГІалгІайчен поэтийи прозаикийи сборник. Хьежаш ба цу денга областе баха нах — дезаденнад царна Р. Ахматовай, А. Бокова, С. Чахкиева, А. Шайхиева, кхычар йоазонаш.

Тахан тха газето шоллагІчен кхоалагІчен оагІонаш тІа кепатох Воронежски областа журналистий материалаш. Цар шоана дувцаргда перестройка еча мишта, малагІа декхараш кхоачашдеш, малагІа хьашташ, уйлаш йолаш бах воронежцаш.

Болхлочун сийленах дола дош

ИЗ ДОККХА ДЕКХАР ДА

Дукха ха йоаццаш шера план кхоачаш ца еш йисар кхерзм [illegible] гулакх хилар тха предприяте [illegible] дар ший ханнахьа йоккха [illegible] дола штампаш тха предприятена лоаттаеча завода коллектива из де низ ца кхачар. МПО-50 яха машинаш арахеца йиш йоацаш дисар тхо.

— Кулг-кара хьаергъя вай штампаш! — чІоагІо йир сельмашевцаша.

Болхлой хьаллаьцар завода администраце. Массе а йолча моттигашка вІашагІъеххар хьинаре къахьегаргдола звеньяш. Царех цхьан звено нийсвелар Емков Вениамини Дробышев Александри. Хьалхарвар — къахьегама ветеран, шоллагІчо духхьашха дІаболабеш бар ший къахьегама никъ. Цхьабакъда, шаккхе а шоаш хьадер нийсеи сихеи деш бар, хІаьта керттердар, хьаькъалца деш а бар.

Болх бара дола хьалаш ший тайпара хала дар: йоккхий а чоалханеча а форматагІа йола 1200 гаргга оатхал выбронproblemsжницашца тедаш нийсъе езаш яр. ДІалаьрхІача дийнахьа иштта кийчъеш йола оатхалаш 40—45 мара яцар. Цхьабакъда, хьалхара кхо ди зехьа дайра: доацаш хилар оатхалаш теда кІодарч, тІаккха моттигаш нийслора шаблон гІалаташ долаш хьаяь.

Чакхдаьлар хьалхара балха ди. Сашас бокъонца уйла тІа а йохийташ, белгалонаш ю заготовкаш тІа. Сахьатага хьеж. Ах сахьат гаргга ха яьинай, 5—7 минута кийчъе езаш я хІара оатхал. Уж хьаярга дІайода ха кІезигъерг-йола гІулакх мишта дергда?

— ХІаьта, фу дар-теш, белгалонаш яь еррига нийса линеш гильотинни кІодаца хоадайича. Хьежача фу дар вай цунга? — хаьттар сога Емкова.

— Бакъда, вай цІаккха а цу оборудоване тІа болх баьбац, аьнна, раьза воаццаш жоп делар аз, — резчикаша новкъостал дергдацар-теш?

Тхона лоалахарча участкерча болхлоша тха дехар кхоачашдир. Смена чакхйоалача хана духхьал 38 оатхал мара хьае низ кхачанзар. Каст-каста дохар кІодарч.

— ДІаэцал! — аьнна, завода ПДО болхлочо Люха Юрий Михайловича тхога хьакховдайир кердача режущи инструмента комплект.

—Иштта сихеи?—цецдаьлар тхо.—Мегаргдий-хьогІ, яхаш, кабинеташка гІолла дувца дезанзар из, — велавелар инженер.

Денгара денга дукхагІа хулар арахеца оатхалаш : 50... 54... юххера а сменагІа 70. Дог гІоздаьнна делаш дар кагийча наьха бІаргаш. ХІаьта цехе цар де дезаш керда тохкамаш дар: машина корпусера узлаш вІашкаотташ яцар.

ВонкхагІвола мастер Герасимов Михаили технолог Колесников Викторн бийсанга баххалца йолча хана балха хилар. Дукха юкъ ялалехьа къоначa инженераша кхетадир узлаш гоамлулга, фенташца уж вІашагІхоттар бахьан долаш нийслуш хилар. Из ца деш дита лаьрхІар. ТІаккха кхыча бесса мишта дергда из?

— ХІаьта фу дар-хьогІ, Іургаш доахкача бородкаш дІачуоттайнча? — аьлар Емков Вениамина. Чоалхане йоацаш цо еннача предложенех цецбаьлар берригаш а. Колесниковеи Герасимовеи цхьана расчеташ йир, болхлочо яхар нийса да аьнна чІоагІдир цар. Кердача хьисапе сварка е йолайир. Эггара хьалха хьаяь корпусаш дуккха дикагІа яр, цхьабакъда, цхьайолча хана узлаш гоамлуш моттигаш нийслора.

— Укхаза болташ лечараш а даьха екъа еза, — цІаьхха а аьлар ветерана.

ТІаккха а из бакъ хилар. Госприемкана кийчо е доладелча, вахаро ше хьахьекхар керда тохкамаш дара массане а цхьана къахьегаш хиларо арахеца продукци дикагІа хулийталга, из балха тІа тешамегІа хулийталга, дукхагІа яхийталга.

Госприемка кулгалхочо И. К. Горшкова машиний тІехнахьара оагІонаш бахьан долаш, цкъа санна дукхаза а дІахо тоаяра юхаелар уж: станашкахье айенна яр, дуговой сварка яьчул тІехьагІа оагІонашка ира шипаш нийсъелар.

Экспериментa тІехьа эксперимент йолаш юха а тохкамаш доладелар. Конструкцешта чухьнахьа дукхагІдола овнаш а хургдолаш, узлашта сварка е вІаштІехьдаьлар опыт йолча сварщиканий — ветерана Мокшин Иван Яковлевича, бригадира Дробышев Александра. ВІалла ца хийттача тайпара чІоагІа аьттув баьлар.

Оаха болхлоша саготдеш я кхы цхьаькха а проблема. Дувцар дар предприятена реконструкци ярах. ІалаьмаТе мела лелаш ба из болх. Мел дукха дийцад тха участка коллективага: «Цхьаншин шера сатоха, тІаккха кердача цехе гІоргда шо» яхаш.

ХІаьта, боккъалдар аьлча, маца хургдолаш да из? Сахьата 50 а 100 а тонн ялат чакхдаха низ кхоачаргбола керда агрегаташ арахеца тхо доладала юхейисар геттара кІезига ха ма йий. Къаьнача майданашка уж машинаш арахецалургъяц, цига хьае йиш йолаш а яц уж. Укхаза хьалхашка отт цхьа хаттар: Объединене кулгалхошта ха хьатІаэтта яц-теш, лоархІаме проблема тІеххьара къоастаяра, кхы а хьинарегІа къахьегара?».

Из пайдане дар тха болхлой коллективана, тхогара йоккха овсарле йола ялат цІенду машинаш дІаэцача мехкарча ахархошта а.

О. ЯКУБИНСКИЙ,
«Воронежзерномаш» яхача производственни объединене сварщик.

Болх беш я партгІруппа

Бобровски района «Никольский» совхоза партгрупорга В. П. Змеева балхара ди маьркІажа боад къовлабелча мара чакхдалац. Цу хана вІашагІкхет бригаде чувоагІаш вола 12 саг, шоаш кхоана бергболча балха план оттаю.

Йол хьокхаш ва В. М. Горбунов. Из йокъаеш а вІашкатохаш а ба И. В. Раков, В. А. Чернов, И. И. Шаталов, А. И. Полковников, Н. А. Войцеш. АргІаш деш ба А. Н. Горбунови А. Н. Ситникови.

Бригаде виъ коммунист ва. Уж ба цу юртабоахама лоархІамеча кампанена хьалхалаттараш.

Йол хьакха болабалале хьалхха боахаме заседани хилар, цига херЖар кхай тІа хургйола партгруппа.

Партгруппо шийна хьалхашка оттадир ханнахьа а дика а доакъар кийчдара тІадерзадаь декхар, 476 гектара тІа эспорцет, люцерна, клевер хьакха лаьрхІар.

ХІара Іатта 1,5—2 тонн йол кхоачаргйолаш, 1500 тонн йол хьакха план а йолаш, къахьегаш ба тахан «Никольский» совхоза болхлой.

Ю. ЮРЬЕВ.

Комсомолец Гарькушов Владимир Алексеевич Эртильски механически заводе автоматически линей наладчик волаш къахьегаш ва. Радиотехник-конструктор волча цунна дика йовз электроника автоматика. Кхы а да цун керттерча балха новкъостал деш — из шоллагІча разряда спортсмен-радиолюбитель.

СУРТА ТІА: Гарькушов Владимир болх беш ва.

М. ВЯЗОВОЙ сурт.

«Фантазия» — кооперативни кафе

Аьрдехьарча берда йисте, хетаргахьа, наха эггара чІоагІагІа езаш я тахан, дийнахьа шийтта сахьат даьлча денз бийсана ткъаь кхоъ сахьат даллалца болх беш йола из кафе. Кооперативни предприяти вІашагІйоллара идея хьахилар индивидуальни къахьегамах дола Закон ара а далалехьа. ГІулакх дІадоладаьраш вар пхи энтузиаст: Плющ Анатолий — кооператива председатель, Тюнина Валентина — производства заведующи, Третьякова Тамара — повар, Фурцев Николай — бармен, Соломахина Наталья — бухгалтер. Общественни кхачан системе керда баьхка нах бац уж, хІаьта духхьал шоай декхараш кхоачашдарал совгІа хьабу цар моллагІа кхыбола болх а.

Итташ варианташ йийца, толам баккхара шоай реальни шансаш техка, кооператораша лаьрхІар: хьачубаьхкача наьха бІарг хьоасташ а предприятена пайдане а хургда дикача фусаме санна салоне хоза хилари кхачан дикал лакха хилари. Еррига кийчон период дІалаьцар кредита оформлени яро, оборудовани Іалашъяро, помещенена перепланировка яро. Дизайнерий, художникий, монтажникий новкъосталца йизза хийцар интерьер — йовзаргйоацаш хозъеннай из.

Лакхе ма аллара, делкъийна хьаелл кафе. Бакъда, цун балха распорядка тІа я цхьа белгало: сайрийна ялх сахьат даьнначул тІехьагІа цига чувахарах мах бала беза. Белгалъяьча суммагІа хьалхе а кийчдий дІаоттаду истолаш — коктейлаш, сокех яь напиткаш, турний кофе, приправаш теха тайп-тайпара салаташ. Деррига кхыдар — заказага хьежжа. Даарашта эша продукташ рынкера е коопторга тикашкара хьанийю — деррига мел дар керда, эггара дикагІа дар да. ХІаьта керттердар — самукъане, нахаца Іимерза хилар.

Кердадар къоабалду воронежцаша. Эггара хьалха кафе баьхка хиннараштa Іалаьмате хоза хийттад укхаза. ДІахо фу хургда — хано хьагойтаргда. ЛоархІаме да «Фантазия» яхаш шийха тилла цІи массе хана а массадолчох а цо бакъъяр. Дувцилга а дац, моллагІча гІулакха тІа санна, бахача наха гІулакх дара индивидуальни а кооперативни а формаш дегІакхувлача дукха я хІанз а проблемаш, кхетаданза хІамаш, къоастаданза дешаш. Ше экономически дегІаенача хана, лоархІамеча средствай доал дер а распределитель а хинначул тІехьагІа из предприяти мишта хургъя ала хала да. ХІанз гІулакх кхоачашдер кредит я. Бакъда, бетта боала пайда 15 эзар сомага дІакхачийта лерхІаш ба кооператораш. Цунца цхьана белгалдоаккхаргда вай: хьалхагІа укхаза хиннача пачхьалкхен предприяте йоаккхаш хинна выручка 5 эзар сомага дІакхоачаш мара яцар, цун штат хІанзчул шозза йоккхагІа хиннаяле а. ХІаьта хІаране доаккхача алапен принцип чоалхане яц: массанена цхьатарра — бетта 250 сом, хІаьта квартал е шу чакхдаьлча пачхьалкхен налогаш дІаелча, кхыйола расходаш йича дисар декъаргда.

Ю. СМОРОДИНОВ.

СУРТА ТІА: Нововоронежски атомни станце 5-гІа блок.

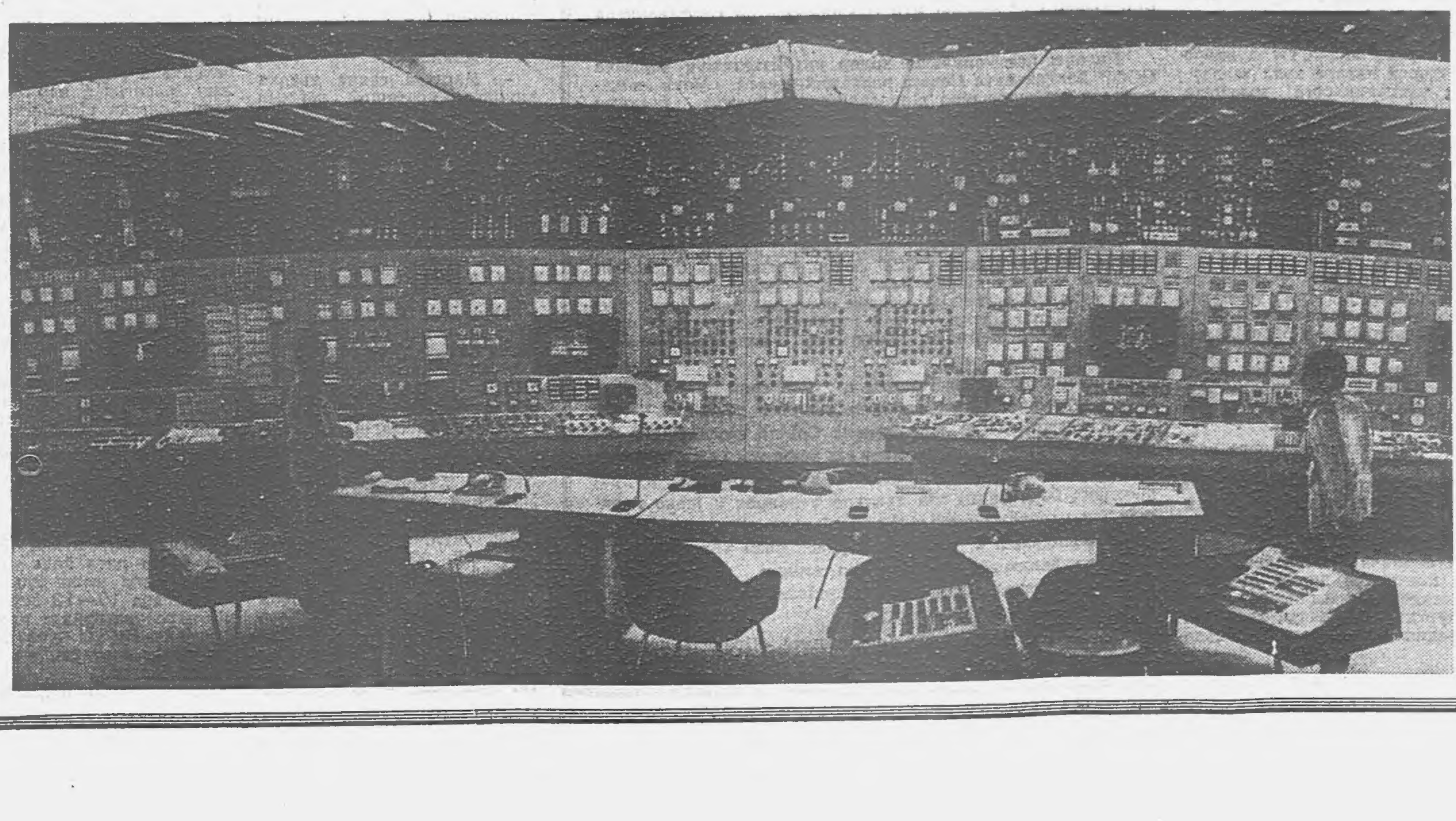

КЪОНА ДЕПУТАТ

Района кулгалхой моллагІча ферме баьхкача царна эггара хьалхагІа хозар фуд? Цхьанне ший балха нийслу халонаш ювц, вож къахьегама хьалашта раьза воацаш хул, кхоалагІчо е мотоцикл, е автомашина язъе шийна яхаш дехар ду. Цудухьа массабараш цецбаьлар Оляй дехар дІахезача.

— Новкъостал де сона, — аьлар цо ферме баьхкача хьакимашка, — нанас лелаяь группа хьаэца.

— Аз ферме болх бу 30 шу совгІа ха я, — тІатехар, цун нанас. — ЦІаккха тІехьабусарашта юкъе хиннаяц. ХІанз пенсе йода, хІаьта сай группа Оляйга дІаяла ловра сона. Тхо долча-м группа хьаэцара очередь ма йий.

«Завет Ленина» яхача колхоза кулгалхой из дехар кхоачаш ца дича баланзар. Ак ала йиш йий дехар дер ерригача областе цІи хеза къаьна доярка Н. И. Никитина хилча?

Дог раьза долаш дІаелар нанас ший группа, ховра цунна из тешшамеча сагага дІакхоачилга. Оляйна а во хургдац ферме.

Кастта хьалхара толамаш даьхар къоначa доярка с. Из дар июль бетта. Оляс доярашта юкъе йоаржаьча социалистически яхье хьалхара моттиг а яьккхар, премии а ийцар. Иштта хилар августе а сентябре а ноябре дикагІйолча доярка сийна колхоза правлени йолча урагІъяхар цІе байракх. Цу бетта Оляс хІара Іаттагара 210 килограмм шура яьккхар — колхоза рекорд! Шу чакхдоалача хана из хьокхам 3600 килограммага дІакхаьчар.

Цу хана херЖар Михеенко Ольга Ивановна Россошаски районни Совета депутаталла.

— Са ираз хилар, — йоах Ольгас, — сай къахьегамеи депутатски болх йоккха опыт йолча «Завет Ленина» яхача колхоза дояркана, районни Совета депутатана лалла дІаболабе. Из яр са хьехамча. Цун новкъосталца сай профессе къайленаш яйзар сона.

Доахан дийттача далац гІулакх, Іаьсашка хьажа а уж латтача моттигашка лостам бе а беза. Къаьстта теркам тІабахийта беза цамогаш долча Іаьсашта. ФуннагІа даь а къе дайта йиш яц уж, цул совгІа дозал тІакхетийта а деза царна. Ткъаь денгара даьнна Іаьсий дозал 40 килограммал дайгІа хилийта мегаргдац. Іаьсий дара план 115 процент кхоачашъяьй ферме.

Хьинаре къахьегаро саг толамгеи сийленгеи вуг. Иштта хилар Ольгай вахаре а, из юха а депутаталла херЖар укх шера.

Керттера цун депутатски йоакхо — юрт хоза хилийтар. Улицаш асфальт билла я, дІа мел хьежача гаьнаш латт. Из деррига деча дакъа лаьцад Ольгас.

Харжархошта хьалхашка латт къона доярка. ДукхагІа дехараш дераш пенсионераш ба. Новкъостал эш царна цІенош тоадеча, беш лелаеча, кхатилла дахча, кІор кийчбеча.

ОарцагІйоал депутат, шийна тІадилла декхар кхоачашду. Кхыча тайпара хила а йиш яц из-м.

Р. КОЗЕВА.

ГОСПРИЕМКА — ХАНО ДІАДЕХАР

Фаянсови завода коллективана духхьашха луш дац доккха совгІат, хІаьта а, боккъалдар аьлча, боккха кхаъ хилар тхона цунах. Ювцаш яр я Еррисоюзни социалистически яхье хьалхарча квартале баьча балха итогех цунна енна СССР промышленни материалий министерстваи отраслевой профсоюза ЦК-аи карара кара тела ЦІе байракх. Долче, классни моттиг яьккхай, госприемка хьалашка болх а беш. Цар дараш санна хьалаш а долаш, болх беча коллективай кулгалхошта хов, мел хала да цар кхоачашду декхар. Заводе арахецача тайп-тайпарча плиткай, глазурни басарий дикал лакхъе мишта вІаштІехьдаьлар тха?

Ца тешараш хила а тарлу. ДукхагІча даькъе из нийслу: дика тоаяь технологи а йола многосерийни производства хьалашка аттагІагІа да эшшача боарамагІа дика йола продукци арахеца, мелкосерийни хувцалуш йолча производстве арахецачул. Дувцалга доацаш, из бакъда. Цхьабакъда, оаха дукха кийчон балхаш даь децаре, из деррига а зехьа довргдар. ХІаьта хІанз укх сахьате госприемка брак еш йола тха еррига а продукци 5 процент мара яц, цунах дукхагІдола дакъа тІахьожамга гІолла чакхдалац упаковочни тара дика ца хиларах.

ХІаьта а, продукци маьхалъяккхара хьалхарча ах шера план поставкаш яра дола декхараш а тІехьа дІалаьрхІача толамца кхоачашдаьд. ПланагІа лаьрхІачул совгІа ехкай 102 эзар сома маьха товарни продукци. Вешта аьлча, ах шера план кхоачашйир 28 июне.

Продукци дикагІа хилийтара, Іалаьмате дукха дІадехача хьалашка, шийна карагІдаьннача тІа ца а соцаш, кхы а дІахьалхашкахьа яхара мишта аьттув баьлар предприяте? Боккъалдар аьлча, хьакъоастаергъя вай керттера ши момент. ДІадахача шера шоллагІча ах шера заводе хилар госприемкагІа болх бара предприяти кийча йий хьожаш йола отраслевой комисси. Хьежар из техничесни документацега, бустама средствашка хьежар, продукце сортностага ,хьачуйоагІача бийдалга хьежар. Октябрь бетта денз госприемкага дала доладелар тхо: цу служба викалашка графикагІа дІателар оаха тайп-тайпарча цехашкара продукци.

Хьалха заводской ОТК начальник хинна С. Г. Гончаров керте эттача госприемка болхлоштен тхонеи юкъера гІулакхаш дика дар. Шоаш продукцега хьожаш бараш ба яха кеп а увттаеш, дика дар ца гойта гІерташ бацар уж, хІаьта шоай низ кхоачар деш, тІагІертта къовсам лоаттабора цар арахеца продукци дикагІа хилийтара. Цудухьа заводчанашта дукха новкъа а хиланзар уж санна бола контролераш нийсбаларах, хІана аьлча, уж царна бола гІончаш бар, хьаю продукци дикагІа хилийтара даькъе, цудухьа керда служба езаш а цун сийдеш а тІаийцар болхлоша. Цар кхетаду: госприемка викалаша доацаш дар ца увттаделга, бокъонца долаш дар цар хьагучадоахилга, брак нийсъялара дола бахьанаш уж дІадаха гІертилга. Долче, нагахьа санна технологи телхаярах бехкебараш лийхабаларе, дувцилга а доацаш бехк бергболаш гІулакх нийсденнадар. Из кхетадеш бар обжигальщикаш Шульгин, Платонов, Котелевский, Чуприн, кхыбараш. ХІанз материальни даькъе дукха эшам хиннача цар, оалаш махиллара, чІоагІа хьашт а долаш къовсам лоаттабу арахеца продукци дикагІа хилийтара.

Доккха беркат даьлар тхона хьачуйоагІача бийдала лоаттабу тІахьожам чІоагІбарах. Украинера, Веселовски яхача моттигера хьакхухь тхона топпар. Гаьна я из моттиг. Хьалха дІаяхача хана, кондиционни йоаца бийдал тхога хьакхаьчача из брак яра заводера викал хьавеха везаш хулар тхо. Цунах массава яхар санна кегар хулар. ХІанз госприемка викалца цхьана заводчанаша акт оттаю ди-бийса далалехьа, горнякаш мел чІоагІа леткъе а, цар дувцар хьатІа а эцац. Цудухьа заводе хьайоагІаш йола бийдал дика хила йолаеннай. ЧІоагІа хьож полуфабрикаташка — пресспорошокага, прессовани яьча плиткашка, екъача глазурий шихташка, керамически басарашка. Цунца цхьана хадданза технологи эргайоахаш тоаярах массайи глазурейи керда составаш кийчъярах, болхлошка деша а дешийташ уж кийчбарах шин квартала планагІа лаьрхІачул совгІа арахийцар 1700 эзар сома маьха лакхерча категорех йола продукци. хІаьта шера из цифра шозза дукхагІа хургъя. Из хул еррига а заводе арахецача продукцех 18,5 процент.

Прогрессивни екъача спосо багІа керамически басараш хьадара йола керда технологи юкъейоалаеш латт. хІанз цо таро хулийтаргъя соахкарчул 36 тонн дукхагІа басараш арахеца. Цунах хьахулаш дар дукха да: даькъа заводий таро хургъя беса гаммех шеррача ассортиментах керамически изделеш арахеца.

Кхы а цхьаькха кердадар ла .Тха изделей ассортимент шеръяра, цар дикал лакхъяра облицовочни плиташ хьаеча поточно-конвейерни линешкарча глазуровочни узлана шоллагІча квартале реконструкци яьй. ВІаштІехьадаьннад кердача тайпаех йола плиташ — порфировидни плиткаш арахеца.

Ийнаштен зданешта облицовка яран йола плиташ арахецара прессаши поточно-конвейерни линеши хувца лерхІаш я.

Уж деррига кердадараш производства технологена доагІаш да. Цар хийцар болхлой психологи а. ДукхагІболча заводчанаша хьаллаьцар продукце дикала тІехьа лоаттабеш бола къовсам. Массанена а кІордадаьд даьсса хабар. Вайх хІаране доккхал ду профессиональни даькъе дикка чакхбаьккхача балхах. Госприемка новкъосталца дикка хоалуш дІахьалхашкахьа доладеннад из гІулакх. Премеш телара йолча положене тІа цхьаькха пункт ІотІакхийттай, сакхат долаш продукци арахийцачунна дикка кІезигагІа преми тергйолаш.

Хьалха хинна йола формаш йолаш яле а яхь шерагІа яьржай, тоаеннай. Шоайла къувсалуш ба болхлой, бригадаш, сменаш. Долче, дукхагІча даькъе цар къовсам лоаттабу продукци дикагІа хилийтара. Дукха болх бу къаьст-къаьстача болхлоша. бригадаша хьаеш йола продукци ОТК болхлоша тІахьожам лоаттабе а ца безаш, йоддашехьа госприемкага дІаяхийтара дола гІулакх дара. Из дизза кхоачашдулургдолаш гІулакх а да. Из санна йола бокъо яьккхай прессовщицас Н. Р. Дмитриевас, сортировщицас Т. Ф. Черкасовас, обжигальщика В. А. Корнева, фриттовщика (глазуровочни басараш хьадара волча специалиста) Н. Ф. Дручинина, кхы дукхха бараша.

КІезига халонаш ца ловлга кхетадеш да. Къаьстта тхога сагото кхоач упаковочни тара даькъе. Из хьаяра эшаш йола ардакх тоъаш яц, дуккхаза дІа-хьа кхухьийташ йола тара тха потребителашка хьелу. Дукха ха йоаццаш а тІехьа из хьакхухьийтар, дІахо йодача хана цунах пайда эца йиш а йоацаш. Дуккхаза дІа-хьа кхухьийташ йола тара тоаяра лаьрхІа участок вІашагІйолла езаш хилар.

Дувцилга а доацаш хала да ер шу фаянсови изделей завода коллективана. Цхьадола хьовзамаш хул заводе. Уж ца хилийта гІерташ къовсам лоаттабеш бола нах денал долашагІа хул. Госприемка хьалхашка оттаьйча хьалхарча халонех лоархІабаьб заводчанаш, массанена а пайдане гІулакх хиларах тийшаб уж. Из уйла чуессачул тІехьагІа, ший низах бІубенна йолаш къахьега йолаелар коллектив. Цудухьа тхона деннача доккхача совгІато дегаш гІоздаьхар тха.

Ю. АНАНЬЕВ,
Воронежски фаянсови изделей завода директор.

ВОШАЛА БАЙРАКХА КІАЛА

Интернационализма маршруташ

Воронеж—Бомбей—Гавана

Пачхаьалкхен Воронежски академически эрсий халкъа хора доазол дехьара маршруташ белгалъеш дунен карта тІа таький дехкача бІарчча шод хул, дунен бе-беча оагІонашкахьа Воронежера дІа-хьа долхаш. Ший творчески балха шовзткъеи пхиъ шера исторе чухь ткъаь пхийтта мехка хиннай цІихеза коллектив. Ераш я цун духхьала тІеххьарча шерашка хинна маршруташ. 1983 ш. — Инди, 1984 — Куба, 1985 — ГДР, 1986 — Тунис, Алжир. Укх шера гурахьа Польски Халкъа Республике гастролешка яха езаш я хІара коллектив.

Вай мехкал арахьа дІаьржай Воронежски хора сийле. Цкъа из хиннай, цига бахача наха советски искусство вІалла йовзанза йолча, Мальтийски Республикена чуйоагІача Гоцо яхача гІайрен тІа. Кор яхача ирландски городе хиннача илли оаларий фестивале цІи хезача вокальни коллективашца къуаса дийзар хора, цига а прессас цхьабарт а болаш аьнар: Воронежерча хора выступлени сенсационни яр.

Ховш да музыка, илле мотт интернациональни хилар. ХІаьта а, ладувгІарашка доахача иллей чулоацам дикагІа кхетабайтара, доазол дехьа гастролеш еча хана хоро цхьацца дола иллеш Ирланде — английски, Ливане — туркий меттала доахар.

Доазол дехьарча мехкашца хинна а ца Іеш, Воронежски хоро шер а ду чІоагІ а ду интернациональни бувзамаш. Из каст-каста хул «Интуриста» Московски культурни центре — П. И. Чайковске цІерагІча концертни зале, цига йовз вай мехка баьхкача хьаьшашта толашагІйолча советски творчески коллективий — халхара ансамблей, хорий, оркестрий — искусство. Зовне екаш солистий оазаш, безаме, дика кхетадеш хоро оала иллеш, хороводаш, цкъаза тайжа меллашха, тІаккха корта бІогорабоалабе санна сиха деча халхараша хьежарашка а дІагойт эрсий башха дика оамал, къонала денал...

Хора артистий йоккхача профессиональни говзало, вай ханарча эрсий вокальни а хореографически а искусства лархІа а доагІаш тІехдика жовхьар лоархІача воронежски коллективаша дайм туристий теркам тІаувз.

Воронежски хора эІамагІа воша лоархІача «Весенние зори» яхача профтехобразоване дешархой ансамбла интернациональни бувзамех дола масалаш. Цо толаме выступленеш яьй Болгаре, Венгре, ГДР-е, Чехословаке, Югославе, Англе, Итале, Финлянде, Вьетнаме, Лаосе, Дане, Японе, кхы дуккхача мехкашка. Цу самодеятельни коллективе йоккхача искусства дуне довз профтехучилища дешархошта — хургболча токарашта, электрикашта, монтажникашта, хІамаш тегарашта, штукатурашта, плотникашта. Цу коллективо дуккха а дунен халкъашта юкъера сийлен цІераш яьхай. Из я Хельсинке хиннача VIII Дерригдунен кагирхойи студентийи фестивала лауреат, Итале хиннача XIII Дунен халкъашта юкъерча фольклорни фестивала призер, Чехословаке хиннача фольклорни фестивала хьалхарча степена дипломант.

Канаде XXI Олимпийски ловзарашка советски самодеятельни искусства гойта езаш сийле кхаьчар «Весенние зори» яхача ансамблага. Цул тІехьагІа дукха ха ялалехьа хор а, оркестр а, халхара ансамбла йоккха группа а Кипре яха хилар. Воронежа викалаш хьоашалгІа бийхача Кипра ЦаІйолча демократически организаце (ЭДОН) вІаштІехьдаьккхар концерташ уттаделга. Уж боккхача толамца чакхдаьлар Кипра столице — Никосе. Лимасол яхача городе хиннача чилийски халкъаца цхьа уйла йолаш хилара митинге киприоташца цхьана дакъалоацаш бар советски кагирхой а.

Цхьа шун ах шун хьалха Аргентине яха а хиннай ансамбль. Укх шера цунга хьежаш хургья Францеи Швейцареи хургйола Дунен халкъашта юкъера фольклорни фестиваль.

Шерагара шу массаза доала чІоагІ а лу шер а лу тха города художественни коллективий доазол дехьарча халкъашцара интернациональни бувзамаш.

Ю. ПОСПЕЛЬСКИЙ.

Таловски района «Родина Пятницкого» яхача колхоза хьайбаш леладераш. Укхаза дика латт хьайбай дозал тІакхетар. Ферме сийрда, йІайха, цІена я.

СУРТА ТІА: Н. Головко керте латта хьайбаш леладерий звено.

М. ВОЗОВОИ сурт.

ШИН СМЕНА ТАРОНАШ

1 йолча цеха коллектив шин сменагІа болх бе ялар, башха керда хІама да, ала, йиш йолаш а дацар, хІана аьлча хьалхагІа а ялхайтта сахьат даьнначул тІехьагІа кхесташ хулар станокаш. Хеталора, фуд укхаза де дезар, эггара аттагІа да-кх коллектив шин даькъа йийкъа а йийкъа, ши смена хьайича даьнна гІулакх ма дий яр.

Из гІулакх чоалхаза а, атта чакхдоаккхалургдолаш а хет, цкъарчоа, цу деша маІан кхета ца дечоа. Хета а хет цунах цхьа формана деш хІама. Цкъадале, хьадеш моллагІдале а, наьха дагардар фуд ха деза. ШозлагІдале, совленагІа йола оборудовани дІаяккха еза.

ТІаккха, хьалхарча даькъе сагаца дагавала веза, ха деза шин смена хьакъехьа из смена «тІехьа», сенна «духьала» ва, шоллагІча аргІанна — оборудованена аттестаци е еза. Из гІулакх иштта дир № 1 йолча цехе. Коллективера цхьа саг висанзар цу гІулакха кийчо еча хана къамаьл ца хулаш, дага ца воалаш. Собранешка къамаьлаш даь а Іанзар. Цеха а общественни организацей а кулгалхоша хІара сагаца къамаьл дир цу хьакъехьа.

—Дерригa дешаш духхьале йоацаш къоастадир, — йоах цеха начальника Н. Г. Суханова. —Раьза воацаш цхьаккха а вац. Духхьал хьалхарча сменагІа болх беш хинна станочникаш-м ба. Тха уж ба поездаца балха ухаш а унахцІено ледара яраш а, револьверщиканий бригада а, цига къахьегараш керттерча даькъе пенсе баха ха тІакхоачаш бола кхалнах ба.

Нахаца беча балхаца цхьана, оборудованена аттестаци елга а чакхдаьккхар. ЧІоагІа лоархІамедар къаенна а тишъенна а станокаш дІаяхар, ца эшачох мукъадалар, сменноста коэффицент лакхъяр. Из дош оаха оттадир механика группана а технологашта а хьалхашка. Из болх цар мишта чакхбаьккхар ховргда, цунан хьахиначунга хьежача: сменноста коэффицент 1,15-негара 1,4-нега кхаьчар.

ТІакхийттар кхы башха доккха хІама-м дац. Цхьабакъда, укхаза теркалде дезар фуд аьлча, из да къаьна оборудовани хувца а ца хувцаш, совленагІа йола 30 станок дІа а йоаккхаш, сменноста коэффицент лакхъяь хилар, хІаьта из лакхъяра эшар цехера станочни парк къаьна яле а цун интенсивность хьадда айе езалга.

Цкъарчоа из вІаштІехьа ца хете а, къахьегаш бола нах дукхагІа хилара чотагІа а лакхъе йиш я станокий сменноста коэффицент. Кхы тамаш е езаш хІама а дац укхаза, цехе къахьегачарех 82 процент станочникаш ба.

Дукха ха йоацаш цехе хиннача профактива собране, масала, дийцар болх беш боахкачар социально - бытовой хьалаш тоадара укхаза дуккха балхаш даь хиларах. Из бакъда. Тха заводе кІезига я ший цІе уголок, хІама даа моттиг йола цехаш. Дика кийчъяь я укх цехера яраш. Уж цІаккха а яьсса латтац. Смена чакхъяьнначул тІехьагІа а каст-каста болхлой сец укхаза. Укхаза газет деша, музыкага ладувгІа йиш я (лектораш а хьакхашта боагІа укхаза, хІана аьлча царна хов цехе пролетечул дикагІа, теркам тІабахийтагІа шоашка ладувгІаргдолга. Цеха йоккха йоаца чайни сервиз эца дага да тхо (самовар-м йолаш я тха), тІаккха цІагІа санна сапаргІата хургья тхо долча. Музыкага-м цІеча уголоке ладийгІа а ца Іеш, хІама дуача зале а ладувгІа таро я.

Из деррига а «дІаьхегІа хулга» дІадоладелар ши смена интенсивно юкъейоалае доладарца. Из-м хила доагІаш дар мара дац, тха цех кхычарна хьоккхама хьалха йоахаш я хІанз. Дукха ха йоацаш из цІе уголок йоацаш мегаргйоацалга къувса дийзад тха, низигІа яьккхай из. Мел са даа дийзар Н. Г. Суханова, В. Н. Гришина цІеча уголока лаьрхІа помещени йоаккхаш. ХІанз цехе хьалъеш я сауна. Лоацца аьлча хано хІанз хьалхадоах социально - бытовой дешаш кхыча, кердача хьисапе къестаде дезалга: технически гІулакхаш сага чотагІа чакхдаха йиш яц.

Шин сменага даларо кхы тІа майда мукъаялийтар, тхоай хьашташ кхоачашдарал совгІа 100 квадратни метр майда тІахьожама-тохкамашдара станцена дІа а елар оаха.

Шин сменагІа йолча балха режимага далара юхханцарча итогаша хьалхьокх: хІара болх беча ах, оборудоване хІара единицах, производственни майдах эффективнегІа пайда эцаро экономика дегІайоалае новкъостал даь а ца Іеш, болхлой социально-бытовой хьалаш тоаде а наха баха фусамаш хьалъе а таро луш хилар кхетадаьд коллективо.

Г. АРСЕНТЬЕВ,
тха общественни корреспондент.

БЕЗАМЕ ОАЗАШ

Городе кІезига яц милицейски хорови коллективаш. Дукха ха йоацаш царна тІакхийтай Воробьевски района чурча гІулакхий отдела цхьаькха цаІ.

Цун истори иштта дІадоладелар. ХІанз вай общественни вахара ерригача оагІонашка хулаш латтача демократизаце пачхаьалкхен органашкара, цу даькъе вай милицегара а шерра гласность хулга хьадийхар. ГІулакх, бахача наха хьалхашка шоаш баьча балхах отчет е езача хьал тІа даьлар. ДикагІа мишта, малагІча форме дергда из? Нах хьагулбаь царна хьалхе кийчъяь доклад Іо а йийша, тІаккха цар деш дола хаттараш дашхара хьисапе отчет е йиш я. ХІаьта дІахо фу де деза? Концерт оттаде мегаргдар. ХІара отчет мел еча хана кхычахьара нах бийха мича варгва.

Царна шоай художественни самодеятельноста коллектив вІашагІйолла дагадехар. Из уйла хьинаре хьаллаьцар отдела начальника Научено Анатолий Федоровича.

— Из дика да, бакъда музыканти, иштта кхалнаьха оазаши мичахьара яхьаргъя вай — йоахар цу гІулакхах дош ца хетараш.

— Деррига а вІаштІехьдаргда, — аьлар тешшаме энтузиасташа.

Баянист а коравир, хІаьта иштта кхалнах моттигерча юкъерча школера бийхар. Солисташ, чтецаш-декламатораш корабир — талантащца бІаьхий ба эрсий мохк.

Деррига а шоай вІаштІехьдаьлча, отчеташ дІайолайир.

ХІанз района юрташкара къахьегамхоша правопорядок чІоагІъяра проблемашта, корта бохабу маларашмеларца, алкоголизмаца, къахьеганза йоахача доходашца, хулиганстваца, социалистически доалахьен тІакхувдарца лоаттабеча къовсама чІоагІа теркам тІаухийт. Цар милицена хьалхашка ира хаттараш увттаду, моллагІча негативни явленешта духьала бокъонца профилактически гІулакхаш чакхдахарах дола пайдане хьехараш ду, предложенеш тел. Нагахьа санна гІулакхацара къамаьл чакхдаьначул тІехьагІа дика концерт оттадой, из геттара хоза а дега салоІам беш а дола гІулакх да.

Агитколлектив хІанзле «Воробьевский» совхоза, «Заря», «Память Ленина» колхозий къахьегамхоащца, райцентре а Верхнебыковски сельсовете а бахача нахаца вІашагІкхийтта ший говзал дІагойташ хиннай.

В. ФЕДОРОВ.

СУРТА ТІА: Хохольски районера трио: Рубцова Валентина, Замятин Сергей, Позднякова Ольга.

СУРТА ТІА: Н. Назаренко — «Трикотаж» яхача производственни объединене барзкъаш тегар.

Культура хроника

ВІАШАГІКХЕТАР

Хьадийллад керда мемориальни улг. Тха цІи хеза бола мехкахой поэт Никитин Иван Соввичи живописец Крамской Иван Николаевичи социальни общностой шоай искусство халкъа хетаеш хиларах йолча кхоллама уйлой вІашказзаб. И. Н. Крамскойс цхьан мемуарни очерка тІа И. С. Никитинца хинна вІашагІкхетар дагалувц. Острогожске водача хана Воронеже чуэтта хинна художествай Петербургски академе студент, тІехьагІо художникашта-передвижникашта керте латтаргвар, цІи хеза поэтмехкахо волча хьоашалгІа вахар. Цига цар эрсий поэзеи эрсий изобразительни искусстван кхелех, царна хьалхашка латтача проблемаех лаьца дог тохадолийташ дола къамаьлаш дир.

Из деза вІашагІкхетар дагалоацаш И. С. Никитина цІен-музея фасаде воронежски скульптора А. Мельниченкос хьадаь мемориальни улг оттадаьд. Полированни Іаьржача гранита тІа бронзацеи цІастацеи е йоазув даьд: «1959 шера июне укх цІагІа художника И. Н. Крамской поэтаца М. С. Никитинца вІашагІкхетар хиннад».

Мемориальни улг хьадийлар И. Н. Крамской ваьча денз 150 шу дузача дийнахьа. Митинге къамаьлаш дир горисполкома культура отдела заведующе В. И. Якушкина, ВГУ профессора Т. В. Антюхина, яздархочо, краеведа О. Г. Ласунске.

МАКАРЕНКОС ХЬАЛКХЕВАЬР

А. С. Макаренко документашка, письмошка каст-каста бІаргаго йиш я Панов Игорь Ивановича цІи. Из — Ф. Э. Дзержинске цІерагІча коммуна хьалкхебаьрех цаІ.

«Са беспризорника исторе Туле дІадоладелар, пхи шу даьлча да а нана а доацаш со висача хана, — дувц Игорь Ивановича. — Приюташка со дукха Іецар».

Юха а цо берий цІеношка, колонешка гІолла го боахар. ТІаккха кІаьнк Харькове, Ф. Э. Дзержинске цІерагІча коммуне кхоач.

Укхаза керда — цІенхаштта, къахьегама, иразе, кІоаргача чулоацамца диза дола вахар дІадоладелар.

1937 шера Харьковски механически института йиълагІча курса студент Панов Комсомольск-на-Амуре яхача городе вода. Ткъаь шин шера болх бир цо авиационни заводе. Цига из мастерагара ваьнна директора заместителага кхаччалца лакхлу.

1959 шу. Воронеж. Игорь Ивановича совнархозе, тІаккха «Электроприбор» яхача завода директор волаш болх бу. Цун наькха тІа яда «Знак Почета», Къахьегама Цlеча Байракха орденаши медалаши.

Тахан партен къахьегамеи ветеран Панов Игорь Иванович № 49 йолча школа дешархой болча хьоашалгІа ва. Бераша теркам тІабахийта ладувгІ коммунах, коммунаровцех, цІихезача педагогах А. С. Макаренкох лаьца цо дувцачунга.

ДОТТАГІАЛАХ ДОЛА КНИЖКА

Воронежен Брнойн яздархошта юкъера доттагІлен творчески бувзамаш чІоагІлуш латт. Вошал хеттача шин области литератораш «Воронеж — Брно» яха цхьана книжка арахецара кийчо еш ба. Из цхьан ханна эрсийи чешскии метташка Центрально - Черноземни книжни издательствен «Блок» яхача къулбехьенморавски издательствен арадаргда.

Укх деношка чешски яздархой Союза Къулбехьенморавски отделене вийха Брно ваха хилар Воронежски яздархой организаце правлене председатель Новичихин Евгений. Цун Брно яздархошца — хургдолча книжка авторашца вІашагІкхетар хилар. Царна юкъе ба чешски цІи хеза прозаикаш, поэташ Индржих Угер, Иржи Кршенек, Людвиг Стефан, Властимил Милота, иштта кхыбараш. Сборника план йийцай, из кийчдара ха белгалъяьй. Укх шера июль бетта чешски яздархой Воронеже бахка безаш ба книжка материалаш гулъе. Цу сборника тІа болх беш болча воронежски яздархой Къулбехьен Мораве укх шера сентябрь бетта а, хІаьта иштта хьатІадоагІача шера а гІоргба. Царна юкъе ба Баранов Валерий, Будаков Виктор, Гордейчев Владимир, Пашнев Эдуард, Попов Виктор, Пылев Сергей, иштта кхыбараш.

ВЕЛОПОХОД

Воронежски городской туристий клубо тха города гонахьарча живописни моттигашка гІолла дуккхаза а наьха безам тІабодаш йола походаш чакхъяьхай. ХІаьта хІанз цун теркам тІаозаш йола инициатива: дукха ха йоацаш клубо цхьан дийнахьа лаьрхІа йола велопоход вІаштІехьъяьккхай укх маршрутагІа: Боровое яха юрт — кордон Моклок — ст. Рамань — ст. Графская. Маршрута никъ — 35 километр.

БАЬЦЦАРА ЛАБОРАТОРИ

Шовзткъеи итт шу дизара юбилей езъяьй Воронежа баьццарча уголокех хозагІйолчарех цхьанне, Іилма-тохкама центра — Б. М. Козо-Полянске цІерагІча университетски ботанически бешо.

ВГУ ботанически беша директорга, биологически Іилмай кандидатага Николаев Евгений Александровичага дийхар тха корреспондента беша, цун коллектива балхах дувца, аьнна.

— Тха ботанически беш, — аьлар Евгений Александровича, — хьаьлй Центральни Черноземья лаьтташ тІа хьалкхувш йола баьцовгІаш ший участкашка вІашагІтохара лаьрхІа йола зональни учреждени санна. Из эшаш да юртбоахама, хьуи, декоративни, дарбан, технически баьцовгІай йизза йола коллекцеш хьаяран уж тахкаран. Из деррига а ший аргІагІа эшаш да юртен хьуни боахама, декоративни бешамаш лелаяра тайп-тайпарча отраслешка Іилман а, дешара а, селекционни а балха база вІашагІйоллара. ТІом хьалехьа хьалхарча шерашка из хьаеш хиннарех эггара хьалха лаьттараш ба СССР АН член-корреспондент, ВГУ ботаника кафедра заведующи профессор Б. М. Козо-Полянский, хургбола профессораш С. В. Голицын, С. И. Машкин, Р. Е. Левина, цІи хеза специалисташ Ф. С. Марфин, Б. Н. Замятин. Беш хьакхоллара хьинаре болх дІаболабаьраш ба уж. ТІом дІаболалуча хана цун коллекце дар баьцовгІай цхьа эзар ах эзар тайпа, беша Іалама флора баьцовгІай коллективни инвентаризаци яьяр.

— Ховш да Сийлахь-боккха Даймехка тІом лаьттача шерашка бирсача тІема арена а хинна ботанически беш дІаэтта хинналга.

— ХІаа, из иштта да. Шовзткъеи шоллагІча шера июль бутт болалуш бомбежкаши обстрелаши яр бахьан долаш беша территоре тІарча клубнехранилище хьаьча бомбоубежнище шоай исташцеи берашцеи хьулалуш хинаб беша болхлой. Царех ши бІаь совгІа саг вийнав. 1949 шера арадаьннача академика А. И. Векслера яздаьча «СССР ботанически бешамаш» яхача книжка тІа белгалдоах эггара доккхагІа хатар ВГУ ботанически беша хинналга. Тахан а тІехьа укхаза тІом хинна хиларах хоам а беш цун лаьттара кораду герзи бІухой тІехкаши. 1944 шера ший болх дІаболабе йиш хиннай беша, керттерча даькъе цу тІа хинна гІишлоши участкаши юхаметта а оттаеш. Цу шера апрель бетта мехка массе миІингашкара укхаза хьаахийта доладир баьцовгІай фу. Теркалде дезаш да, эггара хьалхарчарех фу хьаахийтараш беша хьалха болх баь сотрудникаш хинналга. Шоаш малхбузенгахьа дІа мел болха тІом беш йолча фронтий зонашкара хьакхухьийтар цар из. Иштта, Б. Н. Замятина фун образецаш апреле яйтар Румынера, хІаьта июнь бетта Австрера.

1957 шера ботанически Іилмана доккха хатар хилар — кхелхар цІи хеза вола Іилманхо-ботаник, ботанически беш хьаяьр Борис Михайлович Козо-Полянский. Цунна карагІдийннараш белгал а доахаш, облисполкомо профессора Б. М. Козо-Полянске цІи елар ботанически беша. ТІехьагІа СССР Министрий Совета решенегІа беша елар Іилма-тохкама учреждене статус.

— МалагІа белгало йолаш я ботанически беш хІанз?

— Университета Іилма-тохкама подразделени хилaрал совгІа, хІанз ВГУ биолого-почвенни факультета а Воронежа кхыча вузий а дешарай Іилмани балха база санна лоархІаш я ботанически беш. Тха коллекцеех ког гІорто лга а еш, хІара шера итташ дипломнии курсовойи балхаш язду студенташа. СХИ опытни станцеца, «Союзлесселекция» яхача ВНПО-ца, Россошански сомий-номарий опытни станцеца, лесостепной селекционни станцеца, Эртильски лесомелиоративни станцеца, «Астра» совхозаца, Воронежски областен мехка дуккхача областийи кхыча предприятешцеи учрежденешцеи бувзам а лоаттабеш. болх бу бешо.

СССР ВДНХ шозза дакъа лоацаш хиннай беш, цига цунна еннай йиъ медаль. «РСФСР Минвуза Іилманхоша — халкъа боахама» яхача а «СССР 60 шу дизара» хетаьча а выставкашка белгалъяьхай тха экспонаташ. 1958 шера денз областной юртбоахама выставкай массазара доакъашхо а дипломант а я беша коллектив.

— Евгений Александрович, беша Іилман коллектива балхий керттера лостамаши цар перспективаши малагІаш я?

— Беша дукхагІболча сотрудникаша, масала, Г. С. Эрдели, М. Н. Назарова, Г. С. Каневская, кхыбараш лакха квалификаци йола специалисташ ба. Беш хьаяьча шовзткъеи итт шера кепатехад цун сотрудникаша яздаь пхи бІаь гаргга Іилман балхаш. Духхьал университета сотрудникашеи студенташеи беша деча тохкамех защита яьй ийс докторскии шовзткъеи шин кандидатскии диссертацена, ялх бІаь совгІа курсовойи дипломнии. балхаш даьд. Интенсивно Іомаьй Воронежски областен Центральни Черноземьян дендрофлора. ХІанз укх сахьате беша коллекце хьагулъяь я баьцовгІай ворхІ эзар ах эзар тайпаш, сорташ, географически образецаш.

— Укх тІеххьарча шерашка керда а теркам тІаозаш а дар фуд?

— ДукхагІа теркам тІаухийт оаха кердача доакъара баьцовгІашца, къаьстта а бобовичарца, беча балха. Дика хІамаш карагІдийннад тхона соя, люцерна, хувцалуш йола малхбоален галега тохкаш беча балха тІа.

Духхьашха тІанийцад беша Центральни Черноземья ерригача школай участкаши баьцовгІаш лелаю Іилма-тохкама учрежденеши фуца Іалашдара декхар. ХІаьта цкъарчоа цу балха тІа цхьацца кхоачамбоацараш дале а, хІанзлехьа фуна йола бІаьш заявкаш кхоачашъяьй оаха, укх гаргарча хана из болх тоабе а лерхІ.

ХІаьта кердача баьцовгІай бІаьш образецаш я беша. СССР а дунен а тайп-тайпарча миІингий флора белгалйоахаш а да уж — уж да рододендронаши климетисаши, тайп-тайпарча баьцадаарий, пряни, декоративни, иштта кхыйола баьцовгІаш.

Бакъда, моллагІча баьцовгІаех вай къамаьл тоссалой а, керттерча маІане ба укхаза тха барттайнача коллектива — Іилман болхлой А. А. Киричева, З. П. Муковнинай, Л. И. Лифера, М. С. Клечковскаяй, В. В. Шестопаловай, агрономий С. А. Панкратовай, Л. И. Симоновай, А. Р. Романовай, В. Ф. Шепиловай, Т. М. Болдыревай, болхлой Е. Н. Плотниковай, Т. Н. Медведевай, А. Ф. Ушаковай, М. Ф. Евтеевай, тракториста И. В. Косачева, иштта кхыбарий хьинаре къахьегам.

Беша структура дІахо эргаяккха, цун материальни база чІоагІъе лаьрхІа да тхо. Цо вІаштІехьдоалийтаргда деча тохкамий дикал тоае а цар боарам айбе а.

Беседа яьр
Э. НОСЫРЕВА.

Хьехархой съезда делегат

ЦУННА ЭГГАРА ДЕЗАГIА ХЕТАР

Дикка ха я сона Цечоева ИсмаIалий Макка йовза, ТIехь-тIехьагIа дукхагIа гучаювл сона цун хоза оамалаш: массанеца Iалаьмате безаме из хилар, нахах дог лазар, иштта кхы дIахо. Эггара чIоагIагIа цунга безам бодар — шийх кIезигагIа а дувцаш, дукхагIа ший новкъостех, цар хьаьналча гIулакхех дувцилга. ХIаьта хIара сагах ше мел оалаш дар хозача дешащца белгал а доах цо.

«Ивушка» яха хоза цIи а йолаш, тха города эггара дикагIйолча берий беша заведующи я ИсмаIалий Макка. Цунца сай хиннача массехк вIашагIкхетарах дувца безам ба са.

...1982 шу. Къаьгга хьежача малхо сийрдадаьккхад хIанзза хьалъяь яьннача берий беша ков. Доккха а даьсса а да из, цкъарчоа дIаегIаяц гаьнаш, кIотаргаш, зизаш. Бакъда, нах-м дукха гулбеннаб укхаза — уж ба партийнии советскии органий викалаш, гIишлонхой, берий дай-ноаной, зIамигIа бераш. Иштта, укхаза ба берий беша болх бергбола воспитателаш, няняш, повараш. Царна юкъе латт М. Цечоева а. «Ивушка» хьаеллаш дукха дир хоза къамаьлаш, дег тIара ловцаш даьхар берий беша гIулакх дергдолча персонала, къаьстта цун кулгалхочоа а доахаш. ХIаьта шоаш хоастабара жоп луш, цо аьлар:

— Ер латта тхоай бераш, хIаьта иштта дуккха итташ кхыбола тхоай воспитанникаш боккхача безамца а хьашт долаш а берий беша хьаахийтара, цох шоай шоллагIа цIа царна хетийтара деррига де хьожаргда тхо, бакъда, беррига низ тIабохийтаргба, говзал а знанеш а оарцагIйоахаргъя наьха тешам бакъбара...

ЦIаькха вIашагIкхийтар тхо соахка, берий кхоллама городской выставке. Цига баьхкачар дикка ха йоаккхар «Ивушкерча» воспитателашеи берашеи кийчдаьча балхашка хьожаш. Укхаза ядар аппликацеш, бераша шоаш даь догамаш, кIаьда ловзоргаш, кхыйола хIамаш. Шоаш кийчъяьча выставка хIара экспоната истори, из хьаяьр малав, цо цунна тIехь мел къахьийгад — деррига дика ховш яр ИсмаIалий Макка. Цул тIехьагIа цIаькхазза а «Ивушке» а яха, цига малагIа эргалонаш хиннай ха, берий вахар укхаза миштад хьажа безам хилар са.

КхоалагIа вIашагIкхетар... ХIанз берий беша хилар тха из. Коа дIачувоаллаше а хеталу фаьлгеи бералеи тамашийнача дунен чу кхаьчача санна — массанахьа зизай клумбаш, гаьнаш, кIотаргаш, бIарг хьоаста басараш а хьекха, кийчъяь беседкаш, бурчолгаш, царна дIатIавуга цIена наькъа такилгаш... ХIаьта «Ивушка» помещене чуваьлча хеталу цIена, хоза ло-стам болаш кийчъяь фусам я из. Бераш ловзаш, дийша дадача цIеношка, коридорашка — чIоагIа порядок я массанахьа. Хоза кийчъяь я гойтара агитаци а — стендаш, пенгазеташ, плакаташ, памяткаш. Аттача, моллагIчо а кхетабергболча меттаца дувц цар берий беша барттайнача коллектива, цун воспитанникий вахарах.

ХIара Iуйрийна укхаза хьакхача гIерташ сихлу 168 кIаьнки йиIиги, 140 бера мара «Ивушка» лаьрхIа еце а. Ши выпуск яьй цо хIанзлехьа, хIаьта укх бIаьсти кхы а ши группа а къаьстай.

Дог гIоздоах укх коллектива толамаша. Деша даха ха кхачанза долча берий учрежденей ков-картах долча хьажаре, соахка лоаттаьча социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай «Ивушкас», хIаьта из хьалхле дIа ца хеца дага ба цун болхлой укх шера а.

Дика вIаштIехьъяьккхай укхаза группашта юкъера социалистически яхь а. Цунна тешал деш я яхьа экран. Масала, тIеххьарча итогегIа масарел дикагIа я, аьнна, белгальяьккхай воспитателаша Бокова Муслима Мадинаси Гайсанова Дауда Хьалиматеи кулгалду кийчон группа.

Ший цIагIара даьнна, бер духхьашха берий беша додача хана безам бале а беце а керта чу уйла йосс, хьан кара кхоачаргда-хьогI из, хIанзза мара ваха ца волалуча сага хьехам лургбар малав-те аьле? ХIана аьлча берий беша ше кхоачача хана вахаре кIезиг-дукха хIама кхетадеш дикачоа тIакхувш а во дар хьаэцаш а ма хулий бер. ХIаьта Iалаьмате боккха лоархIам болаш да бокъонца волча хьехамча кара из кхачар. Мишта хила веза из? Дика, безаме, Iимерза саг, нахах, къаьстта берех дог лазаш. Бакъдолчоа тIакхувш, лакха принципиальность йолаш, дог цIена долаш...

— Хиланза даргдоаца хIама да, цIагIарча дас-нанас санна, воспитатела берий йоакхо елга, — лерхI ИсмаIалий Маккас. — Цунна шоаш бIарахьожжаше а воспитатель дег тIара шоашта мутIахьа волга дика кхетаду бераша. Цо деча къамаьлах, цун гIулакхех хоалу царна шоай а цун а ираз, дагалаттар цаI долга. Гонахьарбарашта ше чIоагIагIа дезадалийта гIерташ хул бер, хIаьта из цун оамал ма могга хьаллаца а къоабалъе а еза. Цудухьа, воспитатела эггара лоархIамегIа декхар да берий тешам шийх чIоагIагIа болийтар. Нагахьа санна из де вIаштIехьдоале, ше хьахургба царна юкъера безам а бувзам а.

Цу хьакъехьа дика аьттув а боалаш, болх беш ба воспитателаш Коригова Фатима, Бузуркиева Роза, Бокова Мадина, Баркинхоева Лиза, кхыбараш. Бакъда, цхьа дош аьнна а хьоахадинзар ИсмаIалий Маккас керттера цхьа хIама — царна кхетам бенна хьехамча ше йолга. ЦIаккха а дицлургдац сона царех цхьанне, Баркинхоева Макшарипа Лизас аьннар: «Массе а хана хоалу сона сайна тIалатта цун фийла бIарг — дега йIовхал шийца йолга хоалуш ба из. Боккхача безамца ладувгI аз сатийнача, аьсалча оазаца цо сайца деча къамаьлага, оаха даьхача толамаша гIадъюгаш цун юхь тIа дувла елакъажар гу данм а. Тха доттагIа, хьехамча, йоккхагIйола новкъст, вахаре тха хьехархо я из».

Къоначa коллегашца дагаяла Iалаьмате дукха долаш я М. Цечоева. Нийсса ткъо шу хьалха дIайолаеннай цун къахьегама биографи. ТIой-Юртарча юкъерча школе юххьанцарча классай хьехархо йолаш даьккхар цо массехк шу. Цул тIехьагIа Долакх-Юртарча юкъерча школе болх беш хилар. 1974 шера йистеьккхар цо Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен педагогически института гIалгIай меттеи литератураи факультет. Цу ханале ший дезал а хьахиннабар Маккий. Наьна мотти литературеи хьехаш № 20 йолча Малгобексни юкъерча школе болх беш а хилар. КIеззига юкъ яьлча берода очно-заочни школе методисталла къахьега йолаелар.

Укх тIеххьарча пхе шера «Ивушка» яхача № 6 йолча берий беша заведующи я М. Цечоева. Укхаза дика психологически микроклимата хьалаш вIаштIехьдаха аьттув баьннаб цун, хIара сага оамал дика йовз. Дукха дIайха дешаш кораду цунна поварах Т. Гудантовах, няняш болча Н. Арчаковахи, Ф. Картоевахи, прачках М. Долаковах, дворниках Л. Поповх, кхычарех ше дувцача хана. «ЛерттIа болх а беш, догцIена, бехктокхам кхетабеш цар шоай декхараш кхоачашдеш хилча хIана алац царех дикадар, — яхаш елакъеж М. Цечоева, — дукха ма дий тха царех тийша».

Кастта Москве хургъя мехка хьехархой Ерригсоюзни съезд. Цига яха кийчлуш я Цечоева ИсмаIалий Макка, хIана аьлча Нохч-ГIалгIайчен хьехархой съезде массане а хьаллоацаш цун делегаталла хержай из.

— Из боккха тешами сай даь сийи аз тIаэц хургдолчун аванс санна. Деррига сайгара доагIар, сай низ, хьаькъал дIакхоачар дергда аз «Ивушке» хьалкхийна бераш бокъонца бола нах, къахьегама тIера, дерригнех дог лазаш бола патриоташ хургболаш хьалкхедара, хIана аьлча цхьаккха хIама дац вахаре цул сийдолашагIеи дезагIеи, — йоах М. Цечевас.

З. СОЛТУКИЕВА.
г. Малгобек.

СУРТА ТIА: М. Цечоева ший къонача коллегашца дагайоалаш я.

Б. БАБХОЕВА сурт.

ГОРОД ДЕГIАЯРА ПРОГРАММА

Укх деношка «Юность» яхача кинотеатре Сийлахьбоккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь общественно-политически чтенеш хилар. Цига доклад йир Грозненски горисполкома председатела В. М. Шамардина. Цун доклада тема — «Халкъа депутатий Советий лоархIам айбарахи социально-экономически дегIаахар сихдеча цар бехктокхам чIоагIбарахи».

Докладчико кIоаргга тохкам бир городерча хьалаштеи цига нийслуш долча кхоачамбоацараштеи. Цо белгалдаьккхар укх пятилеткагIа 4946 квадратни метр майда йола тикаши 550 саг Iоховш йола столовешн хьалъе, 550 тонн продукци чуйода холодильникаш дIаоттае лаьрхIа долга. Кхачан доаца товараш дохкар 122,7 процентага кхаччалца лакхде деза. Горисполкома дукхагIа теркам тIабохийтаргба халкъа эша товараш хьаду сфера шерьяра. Цу гIулакха 37 миллион сом дIадохийтаргда.

Кхоачамбоацарех дувцаш В. М. Шамардина белгалдаьккхар школашка, берий бешамашка, больницашка 20 — 30 процент моттигаш тоъаш ца хилар. Цунца дувзаденна дукха гIулакхаш де дезаргда гарггарча хана.

ШийтталагIча пятилетке 100 эзар совгIа киловатт-сахьат электроэнерги, 991 эзар совгIа калори йIовхал, 23 эзар тонн аьшк, 17590 эзар тонн бензин, 8606 тонн дизельни доагор, кхыйола ресурсаш кхое лаьрхIа да. Доккха хьинар, низ тIабахийта безаргба из кхоачашдара.

Зале гулбеннача дукхача наха теркам тIабахийта ладийгIар город социально-экономически даькъе дегIайоалаяра программа.

БЕРИЙ БЕША

«Журавлик» яхача № 134 йолча берий беша се балха хьожайича яйзар сона Макаренко Татьяна Федоровна. Езаелар цун оамал, камаьршал, дог-цIенал.

Из группе чуяьлча, иразе лоталу зIамигача граждaний бIаргаш. хов царна эггара чIоагIагIа шоай йоакхо ерг-йола саг шоашта хьалхашка веналга. Мел дукха математиках, сурташ дехкарах, конструированех кердадар дайзад берашта цунгара.

— Татьяна Федоровна тха хьехархо я, — йоах бераша. — Цо тхона тайп-тайпара задaнеш тел.

Максима, Алешас, Ленас, Оксанас къаьстта тетрадаш леладу. Царна хов дешаш язде, таьрахьаш вIашагIдетта, хала йоаца тексташ еша. Из деррига царна Iомадаьр Татьяна Федоровна я.

Ший професси Iалаьмате дуккхаеза Макаренкона, кIоаргга Iомаяьй цо из. Дукха кердадар юкъедоаладаьд цо ший балха. Царех цаI — ха чакхъяьнна берий бешара дIадолхача берашта лаьрхIа бал чакхъяккхар.

Массанахьа зизаш бе доахка бераш гу. Уж цар денад шоай дукхаезача воспитательницана. ХIаьта Татьяна Федоровна безаме хьеж массехк шера шийна лалла хиннача берашка. Эггара бочагIдола дешаш ала гIерт из царга а цар даьшка-ноаношка а. ЦIаккха дицдала йиш йоаца цIей да тахан цар дегашка.

З. МУХИЕВА.

ИЮЛЕРА ХАОТТАМ

Июль — ахкан дог. Из ахкан юкъера бутт боландаь хинна ца Iеш бетта юкъера лаьрхIача фегара температура эггара лакхагIа хиларах а да. Вай республикерча къулбаседен центральнии районашка юкъера лаьрхIача фегара температура 23—24 градус хул, къулбехьен районашка — 20 градус. Июлера денош чIоагIа дIайха хул. Июлера йIовхала юкъера максимум къулбаседен центральнии районашка 31—32 градус хул, къулбехьен районашка — 26—27 градус.

Грозне эггара лакхагIа фегара температура 40,7 градус йIайха 1947 шера хиннай. Цхьабакъда июль кхыча беса, шийла а йоачаш йолаш а хул.

СССР Гидрометцентра хоамах Малхбоален Предкавказье гIолла бетта юкъера лаьрхIача фегара температура 19—23 градус хила тарлу, из дуккхача шерашкарча юкъерча лоархIама гаргга я.

Дуккхача шерашкарча юкъерча лоархIамал кIезигагIа йоачаш хила тарлу. Иоачаш республика малхбоаленгахьа юкъера лаьрхIача 44 мм. лоаман гаргача районашка — 118 мм кхоачаш хургья.

А. СЕРДЮКОВА,
йоккхагIйола инженер-синоптик.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

7 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйрийнара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Эвансагара хIана деханзар цар?». А. Кристе романагIа. (Великобритани). 1-ра сери.
9.15 — М. Горький — «Фома Гордеев». ССР Союза Пачхаьалкхен академически ЗIамигача театра фильм-спектакль. Перерыве (10.55) — «Кердадараш».
16.00, 17.25, 19.45 — «Кердадараш».
16.15 — Бераштa оакхарех лаьца. Ленинградера передача.
16.45 — Чемпионий урокаш. (Болалуш болча спортсменашта лаьрхIа хьехам).
17.30 — «Дайле» яхача Латвийски ССР халхара Пачхаьалкхен ансамбла концерт.
19.10 — «Партком... ши тайпа ихетадер». СССР Минчерметереи СССР Минавпромеи партокомаш перестройка хьалашка.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Ца малар — вахара хьисап.
19.50 — «Эвансагара хIана деханзар цар?». А. Кристе романагIа. (Великобритани). 1-ра сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Тхо долча Останкине». (Телезрителий письмоегIа). Выпуск.
22.55 — Баскетбольни обозрени.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Уральски муамаш». Концерт.
8.40 — «Низома 100 шу» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
8.55 — «Гургалбетта сахьат».
9.25 — «Бумеранг», «Баьццара теникилг» яха лоацаметражни художественни фильмаш.
10.25 — «Эрсий къамаьл».
10.55 — Французски мотт. Iомабу 1-ра шу.
11.25 — «Леопольд яхача циско леладаь хIамаш». Мультфильм.
11.45 — Бераштa — фильм. «Кешнахи цун доттагIехи дола дувцараш». 2-гIа сери.
13.00 — Советски яздархой дувцараш Iодеш РСФСР заслуженни артиста А. Кутепова. Фильм-концерт.
14.15 — Телевидене Оренбургски студе программа.
15.15 — «Кердадараш».
18.05 — «Кердадараш» (гIалгIай м.).
18.10 — «Полюса ши гIа мара гаьна доацаш». Документальни фильм.
18.30 — «Дунен халкъашта юкъера хьал довзийтар» (нохч. м.).
18.45 — «Саг а хий а». Фильм-реклама.
18.55 — «Ваьча лаьттан дозал».
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — «Отпечаток». Iилман-популярни фильм.
19.45 — «Коммунист а перестройка а» (гIал. м.).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Маьлха кIал-тIа йилла хIама мишта лийхай чайтоангаша». Мультфильм. (ГДР).
20.15 — «...Ялхайтта даланза а кхы боккхагIа а».
21.00 — «Ха».
21.40 — Доазол дехьарча фильма экран. «Ринга». «Ринга». Художественни фильм (КНР).
23.00 — «Кердадараш».

8 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара гимнастика. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Эвансагара хIана деханзар цар?». Художественни фильма премьера. 1-реи, 2-гIеи сереш.
10.15 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
11.15, 16.00, 17.15, 19.55 — «Кердадараш».
16.10 — Халкъа кхоллам. Телевизионни обозрени.
16.55 — «Алжирски мозаика». Алжира телевидене программа.
17.20 — Философски беседаш. «КПСС ЦК июньски Пленум: «Перестройка теори а практика а».
18.00 — «Машар а кагирхой а».
18.35 — «Цогала книжка» яха мультфильм.
18.45, 22.40 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Л. Бетховен. «Кариолан» яха увертюра.
19.10 — «Перестройка»: дIахо баккха беза гIа». КПСС ЦК июньски Пленума доакъашхошца вIашагIкхетар. 2-гIа передача.
20.00 — «Эвансагара хIана деханзар цар?». Художественни фильма премьера. 2-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Сайрене хьех шо». Социалистически Къахьегама Турпал, СССР Халкъа артист Е. Лебедев.
22.55 — «Из шуга дулургда».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Бетта вальс». Фильм-концерт.
9.00 — «Лаборатори — океан». Iилман-популярни фильм.
9.50 — ДIалокх Горьковски комсомола преме лауреата СССР МВД областной УВВ оркестро.
10.20 — «Хьоца гоамал я са». Телевизионни художественни фильм.
11.35 — «Леопольд яхача циско леладаь хIамаш». Мультфильм.
12.05 — Бераштa — фильм. «Кешнах а цун доттагIех а дола дувцараш». 3-гIа сери.
13.25 — Немций мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.55 — Шахматни школа. Разрядникий класс.
14.25 — Нохч - ГIалгIайчен телевидене программа.
15.40 — «Кердадараш».
17.15 — «Кердадараш» (нохч. м.).
17.20 — Искусства говзанчий концерт. Телефильм.
18.30 — «Халкъа гIулакха бола къовсамхой». ГI. Ахриев (гIал. м.).
18.45 — «Мещерски оагIув». Документальни фильм.
19.15 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — Документальни фильм.
19.45 — «Тамашийна кхо бос».
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» Эггара а хьаькъалдола пхьагал» яха мультфильм.
20.15 — «Музыкальни киоск».
20.45 — «Бокъонца болча къонахий гIулакх». Томски областерча божа беттача маIача наьха бригадах дола документальни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Го шербе» яха эстрадни представлени.
23.30 — «Кердадараш».

9 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Эвансагара хIана деханзар цар?» Художественни фильма премьера. 2-гIеи 3-гIеи сереш.
10.10, 16,00, 17.30, 19.45 — «Кердадараш».
16.10 — «...Ялхайтта даланза а кхы боккхагIа а».
16.55 — «Чапаев. Легенда а саг а». Документальни фильма премьера. «Уж хьалхарчарех бар» яхача циклера.
17.35 — «Деша тIехьа — гIулакх». Культура учрежденешта кадраш кийчъяра проблемах.
18.05 — «Саг а закон а».
18.45, 22.50 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Iилмеи вахари».
19.55 — «Эвансагара хIана деханзар цар?» Художественни фильма премьера. 3-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — «ДIахододаш дола къамаьл...».
23.05 — «Кинопанорама». ЛаьрхxIа йола выпуск. Москвера XV Дуненхалкъашта юкъера кинофестиваль.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Мел безам ба-кх хьамсарча иллеца». Фильм-концерт.
8.50 — «Дуттарча боса». Восточно - Казахстански областерча В. И. Ленина цIерагIча колхоза партийни организаце балхах дола телевизионни документальни фильм (Алма-Ата).
9.20 — Спортсменаш хила болалураштa чемпионаша ду хьехар.
10.00 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.30 — «Кхалнаха бегаш цIенхаштта бу». Субтитраш йола художественни фильм.
11.55 — «Леопольд яхача циско леладераш». Мультфильм.
12.15 — Московски Пачхаьалкхен консерваторе Ю. И. Янкелевича класса выпускиний концерт.
14.25 — Дерригдунен студентий ловзараш. Югославера передача.
15.25 — «Кердадараш».
17.00 — «Кердадараш» (гIал. м.).
17.05 — «Дагакхаба». Документальни фильм.
17.40 — Республика кхашка. Рейд (нохч. м.)).
17.50 — «Гургилг».
18.20 — Хьувкъам-87. «Ялатий кхашка — кIи марс».
18.50 — Киножурнал.
19.00 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
19.15 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Степа — моряк». яхача мультфильма 1-ра дакъа.
19.30 — Футбол. СССР чемпионат. «Спартак» — «Шахтер». «Динамо» Центральни стадионера трансляци. 2-гIа тайм.
20.15 5— «Содружество». Телевизионни журнал.
20.45 — Концерт.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Шийга бода бIаьха никъ». Художественни фильм.
23.00 — Еза атлетика. СССР чемпионат.
23.45 — «Кердадараш».

10 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Эвансагара хIана деханзар цар?» Художественни фильм. 3-гIа сери.
9.10 — «Есенина Даьхен иллеш».
9.55 — «Кагирхой а машар а».
10.30, 16.00, 17.40 — «Кердадараш».
16.15 — Д. Лондона турпалаш экрана тIа. «Смок и Малыш». 2-гIа сери.
17.45 — «Эрсий музей». «Искусства дуне» а «Эрсий художникий союз» а вIашагIтохар.
18.15 — «Вай беш».
18.45, 23.40 — «Тахан дунен тIа».
18.55 — Экономически знаней университет. КПСС ЦК июньски Пленума доакъашхоша общественни производствеча перестройка хьакъехьа...
19.25 — Телезрителаша дехарагIа. «Мерза кхалсаг» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Илли-87». Бакура передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Юрта хора» яхача документальни фильма премьера.
9.10 — «Шийга бода бIаьха никъ». Художественни фильм.
10.30 — Доазол дехьарча композиторий кхолламера халкъа муамаш. Д. М. Гершвин.
11.30 — Фильм — берашта. «Господин гимназист». Художественни фильм.
12.45 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
13.15 — «Мамай школа».
13.45 — Дерригдунен студентий ахканара ловзараш. Югославера передача.
15.15 — «Кердадараш».
17.00 — «Кердадараш» (нохч. м.).
17.05 — «Ала, сона хьахозаргда». Документальни фильм.
17.55 — Литературни пIаьраска.
18.255 — Мастераш. Андреева наькъаш.
18.355 — «Депутатий гIулакхаш» (нохч. м.).
19.00 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
19.15 — «Доакъара а ялатий санна йоакхо е». (Малгобекски района «Кавказ» совхоз).
19.45 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Степа — моряк» яха мультфильма 2-гIа дакъа.
20.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Днепр» — «Динамо» (Киев). Днепропетровскера трансляци.
20.45 — Владимир Ильича цIерагIча г. Москверча завода ДК «Искра» яхача кхалнаьха хора концерт.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Денал гойта эша «секунда». Художественни фильм. «Мосфильм» а КНДР киностуди а. (1—2 сереш).
Перерыве (22.45) — «Кердадараш».

11 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Сендухьа. хIана». Берашта йола передача.
8.35 — Советски илле, музыка, халхара цIей.
9.25 — «Миштай из, Монголи» яхача документальни фильма премьера.
9.55 — «Массанена а хIаранена а». Квартира мишта хувца еза?
10.30 — «ЛакхагIа, сихагIа, гаьнагIа». Телевизионни документальни фильм. АНТ-25 яха симолет Iо ца ховш Къулбаседен полюса тIа гIолла Москвера Сан-Джансинто (США) яха 50 шу дизарга.
11.30 — Кагирхой спектаклий III-ча Еррисоюзни фестивалах дола дувцар.
13.00 — «БIаргагушдар — теша халадар».
14.00 — «Содружество».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Чернобылера репортаж. («ПхелагIа канал» яха Итале телевиденеи АПН-еи цхьана даь фильм).
15.35 — ДIалокх Московски инструментальни капеллас.
15.55 — «Рейкьявикал тIехьагIа». 90-ча шерашка кхаччалца йола планировани». СССР-еи США-и стратегически герзаш кIезигдарах йолча перспективай хьакъехьа.
16.25 — Октябра юбилей сийна. ДIадовргдоаца исторе мугIараш. «Председатель» яхача художественни фильма премьера 1—2 сереш. Перерыве (18.15) — «Кердадараш».
19.30 — «СелаIад» яха халкъа кхоллама Дунен халкъашта юкъера фестиваль (Корсикански иллеш». (Франци, ФР-3).
19.45 — «Белама гонахьа» яхача передача оагIонашка гIолла.
21.00 — «Ха».
21.40 — Шоаттден саррахьа. «СССР Госконцерта хьагойт...»
23.20 — «Ах бийса ялалехьа а цул тIехьагIа а». Информационно - музыкальни передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Мерза кхалсаг». Художественни фильм.
9.55 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
10.25 — Ритмически гимнастика.
10.55 — Дунен художественни культура. В. Гаршин дагалацар.
11.55 — Илли оал С. Чумакова. Пермера передача.
12.25 — «Старшина». Субтитраш йола художественни фильм.
13.50 — «Илли ала, къонал». Фильм-концерта премьера.
14.20 — «Каиссас хержараш». Телевизионни документальни фильма премьера.
14.50 — Дерригдунен студентий ахканара ловзараш. Югославера передача.
16.35 — «Чешски филармоне — кагирхошта». И. Сук — «Фаьлг», С. Прокофьев № 1 йола фортепьяна лаьрхIа концерт, ре-бемоль мажор. ЧССР ТВ передача.
17.45 — Ч. Айтматовца. Останкино концертни зале вIашагIкхетар.
18.45 — ДIа-хьа лелар кхерамза хилийтара.
18.50 — «Нохч - ГIалгIайчен кIира».
19.00 — «Мелодия» яха телевизионни клуб.
19.30 — НГIАССР Гостелерадио ансамбла концерт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Самукъане кIориг». Мультфильм.
20.15 — «УнахцIено».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Назначение». Художественни фильм.
23.05 — «Кердадараш».

13 ИЮЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Мезель — ала йиш йоаца дош». Iилман - популярни фильм.
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Гургалбетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва!».
11.00 — «Iуйранара почта». Музыкальни передача.
11.30 — «Кинониикъберий клуб».
12.30 — «Музыкальни киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено».
14.45 — «Ералаш» яха берий юмористически журнал.
14.55 — «Призвание». Телевизионни журнал.
15.20 — «Новкъост илли» яха Еррисоюзни телевизионни конкурс. Алма-Атера передача.
16.00 — «Вай цIа». Тележурнал.
16.55 — «Ханна кара доацараш». Ленинградера музыкальни программа.
17.30 — «Дехкий собрани», «Кикос». «Эзар кетарло» яха мультфильмаш.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — ЦТ экрана тIа эггара хьалха. «Iали-Бабаси шовткъа гIаьрахочои леладаьраш» яха художественни фильм. 1—2 сереш. «Узбекфильм» (СССР) а Иглфилэм» (Инди) а.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Футбольни обозрени».
22.55 — «Кинопанорама». ЛаьрxxIа йола выпуск. Москвера XV Дуненхалкъашта юкъера кинофестиваль.
21.10 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаотта!»
8.15 — «Эрсий къамаьл».
8.45 — «Iилмеи техникеи». Киножурнал.
8.55 — Таджикски телевидене программа.
9.45 — Чкъаьрахочун Денга. «Чкъаьрий доахарий маькх», «Аренашкара Iамаш» яха телевизионни документальни фильмаш.
10.25 — «Дунен музыкальни культура ганзашцара». Д. Шостакович — Оркестраца йолча фортепьяна лаьрхIа хьалхара концерт.
11.10 — «Мехка къаман театрай фестиваль. «Карагоз» — М. Ауэзова цIерагIча Казахски Пачхаьалкхен академически драма театра фильм-спектакль.
12.50 — «Ответный Робин Гуд». Мультфильм.
13.10 — «Довза шоашта доазол дехьара цирк».
14.00 — Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузаш. Советски искусства оагIонаш. Литературеи театри. 1-ра фильм.
15.00 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
16.00 — «СелаIад» яха халкъа кхоллама Дунен халкъашта юкъерча телепрограмма фестиваль. «Корсикански иллеш» (Франци, Ф-3).
16.15 — «Даймехка хьамсара цIераш». Даймехка воI», яхача телевизионни документальни фильма премьера. ГIорваьннача эрсий Iилмахочох М. В. Ломоносовах.
16.45 — Дерригдунен студентий ахканара ловзараш. Югославера передача.
18.35 — Искусства говзанчаш. СССР халкъа артистка Ада Роговцева.
20.00 — «Бийса даькъала хийлаш шун, бераш!». «Фердинанд Великолепный» яха мультфильм (ПНР). 1-ра дакъа.
20.15 — «Машар а кагирхой а».
20.50 — Документальни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Iаьхартара найц». Художественни фильм.
22.30 — «Кердадараш».
23.35 — «Оркестр а йоацаш теника дола концерт». Эстрадни программа.

РАДИОПРОГРАММА

7 ИЮЛЬ

7.20 — «Юрта Iуйренаш».
7.35 — 7.40 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — I. Шахбулатова иллеш.
9.15 — «Фуд предприятега болх ца байтар?» (гI. м.).
9.30 — 10.00 — «Къона вай заманхо» (гI. м.).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — «Оапий анатоми». Беседа.
16.16 — 17.00 — «Шоана, юрта боахаме хьалхалаттараш!» Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

УКВ

19.00 — Цугаев Супьяна произведенеех дола концерт.
19.45 — Халхара ашараш.

8 ИЮЛЬ

7.20 — «Дезала подряд» (н. м.).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Нохч-ГIалгIай музыка концерт.
11.15 — «Коммунисташ ялат чуэцача» (н. м.).
11.30 — 12.00 — «Вай доттагIа Iалам» яха радиожурнал.
15.15 — «ЦаI болча дезале» (н. м.).
15.35 — 15.45 — «Ден темагIа» (н. м.).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Дунен халкъашта юкъерча хьалах (н. м.).
16.15 — «Болхлой тIехье».
16.35 — 17.00 — «СелаIад».
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

УКВ

19.00 — Муамча Ш. Эдисултанов. Музыкальни программа.
19.30 — Лирически ашарий концерт.

9 ИЮЛЬ

7.20 — «Ялат чуэцаш латт». Репортаж (гI. м.).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — «Интернационализм — вай вахара закон» (гI. м.).
8.50 — 9.00 — Реклама.
11.15 — Къамаьл ду районни радиос. Грозненски районера передача (н. м.).
11.30 — КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш. «Производственни мощносташка бизза болх байта» (н. м.).
11.45 — 12.00 — «Болхлой уйлаш».
15.15 — 15.30 — «Патриот» (н. м.).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.

10 ИЮЛЬ

7.20 — «Юртара Iуйренаш».
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республиканский газетий обзор.
8.30 — «Юртара вахар» (н. м.).
8.45 — 9.00 — Продукце дикал — предприяте кизга (гI. м.).
11.15 — 12.00 — Хьамсарча мехка музыкальни вахар (н. м.).
15.15 — «Сий — къахьегамга хьежока» (гI. м.).
15.30 — 15.45 — Музыка.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Хано хьалхадоаккх» (гI. м.).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гI. м.).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски» (н. м.).

УКВ

19.00 — Ашарий галерея. Илли оал Дагаев Валида.

11 ИЮЛЬ

7.20 — «ХIара ферма — тешшаме доакъара база (н. м.).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Хоамаш.
10.15 — «Вахаро харцду» (гI. м.).
10.35 — 10.50 — Музыка.
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче».
12.40 — «Сатирически микрофон» (гI. м.).
13.00 — 13.15 — «Уйлаш а болх а кердача тайпара хилийта» (н. м.).
15.15 — «Юлия Сергейчевайца вIашагIкхетар».
16.00 — «Бригадни подряд балха тIа».
16.15 — 17.00 — «Кавказа Iуйренаш». Радиожурнал.
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта».

УКВ

19.00 — Халкъа муамаш.
19.29 — Халхара ашараш.

12 ИЮЛЬ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукхаеза ашараш».
11.20 — 12.00 — Ассински консервни завода фольклорни группа выступленеш.
15.15 — 15.30 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш! «Лоамашкара сердал» (гI. м.).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — 17.00 — «Къона тIехье» (н. м.).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIал долчарна». Концерт.

УКВ

19.00 — Мехкарий лирически иллеш.
19.30 — ДоттагIлен концерт.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка